

AKTÖR-MERKEZLİ SOSYALLEŞME VE BATI-DIŞI NORMATİFLİK ÜZERİNE BİR İNCELEME: TÜRKİYE'NİN ŞİÖ ÜYELİĞİNİ TARTIŞMAK*

A Research on Agent-Centred Socialization and Non-Western Normativities - Discussing Turkey's Membership to SCO

Hüsrev TABAK**
Muharrem DOĞAN***

Özet

Uluslararası İlişkiler'de sosyalleşme çalışmaları sosyalleşme süreçlerinde yapı'nın önceliğine odaklanmış ve öznelere normlar, roller ve ilkelerin pasif kabul edicileri olarak tahayyül etmiştir. Bu ele alış aktörün sosyalleşmedeki etkin müdahilliği ve bilinçli tercih ihtimallerini yok saydığı için eleştirilmektedir. İlgili eleştirel yaklaşımı benimseyerek, bu çalışma, odağı yapı'dan özneye kaydırmanın ve sosyalleşme ortamlarında öznelere normların ve rollerin pasif değil etkin benimseyicileri olarak düşünmenin imkanlarını incelemektedir. Çalışma ayrıca sosyalleşme sürecinde normatif alternatifliklerin inşasını tartışmakta, Batı-dışı normatifliklere yönelik gösterilen yok sayma eğilimini eleştirmektedir. Çalışma, Türkiye'nin Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ)'ne üyelik istekliliği tartışmalarını ve ŞİÖ'nün Batı-dışı bir sosyal ortam olarak normatif alternatifliğinin inşasını vaka incelemesi olarak almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyalleşme, Normatif Alternatiflik, ŞİÖ, Türkiye, Dış Politika.

Abstract

Socialization research in International Relations is dominated by studies focusing on the structure's primacy in the socialization process, considering agents as passive recipients of relevant norms, roles and principles. This study elaborates the possibilities of shifting focus in IR research from structure to agent in socialization and of thinking of agents as active adopters of norms and roles other than passive exposees to them in socialization context. The paper moreover discusses the construction of normative alternativities during socialization and raises a critique to the disregard shown to non-Western normativities. The research takes the discussions of Turkey's willingness to membership to the Shanghai Cooperation Organization (SCO) and the relevant political discourses of building it as the normative alternative of Western social environments as a case study.

Keywords: Socialization, Normative alternativity, SCO, Turkey's foreign policy.

* Makale Gönderim Tarihi: 13.11.2017 ;

Yayına Kabul Tarihi: 02.12.2017

** Yrd. Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü,
husrev.tabak@erdogan.edu.tr

*** Arş. Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü,
muhammed.dogan@erdogan.edu.tr

Giriş

Bu çalışma, yapısalcı sosyalleşme anlayışının özne (aktör) merkezli eleştirisini yapmakta, bu minvalde uluslararası örgütler ve hegemon güçler gibi *yapı*'ların Uluslararası İlişkiler'de sosyalleştirici ve özne'yi edilgen kılıcı ele alınışlarının alandaki dominantlığına karşı, özne'nin sosyalleşme noktasında oynadığı (oynamaya çalıştığı) *etken* rolü mercek altına almakta, bu etken rolün işleyişini ve ona yönelik uğraşları daha iyi anlamaya çalışmaktadır. Bu rolün ele alınması, öznelere sosyalleşme süreçlerine aktif katılımının ve sosyalleşmedeki tercihlerinin sosyalleşmenin aktör açısından siyasal öneminin ve bu sürecin aktörce kullanılmasının ortaya konulması açısından da önem kazanmaktadır.

Çalışma, bunun yanı sıra, Batı-dışı uluslararası örgütlerin normatif yapılar olarak ele alınmayışlarına ilişkin de bir eleştiri sunmaktadır. Buna göre, Batı merkezli okumada ve yazında, Batı-dışı örgütlerin *normatifliğine* ilişkin, Türkiye'de de paylaşılan, temel bir önyargı mevcuttur. Bu, Avrasya Ekonomik Birliği (Eurasian Economic Union, AEB), Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (The Association of Southeast Asian Nations, ASEAN) veya Şanghay İşbirliği Örgütü (Shanghai Cooperation Organisation, ŞİÖ) gibi kuruluşların salt *realpolitik*le ilişkilendirilmeleri, çıkar temelli (normatif olmayan) birlikler olarak algılanmaları, ve otoriter rejimlerinin güvenliğini sağlamaya hizmet ediyor olarak işlenmeleri ile sonuçlanmaktadır. Bu yaklaşım, bu yapıların kurmak peşinde oldukları ve ürettikleri normatif değerlerin ve yaptıkları norm savunuculuklarının (değerlerin ve normların *iyi* ya da *kötü* olarak tanımlanamayacağı anlayışından hareketle)¹ yok sayılmasına, görünmez kılınmasına veya normatif açıdan incelenemez kılınmasına sebep olmaktadır. Bu çalışma, tam da bu noktada, Batı-dışı bölgesel örgütlenmelerin *normatiflik* örneği teşkil edebilecekleri, normatif değerler üretebilecekleri ve bunları savunabilecekleri temel

1 Konuyla ilgili Finnemore ve Sikkink, "tanımı gereği, normu destekleyenler açısından, kötü norm yoktur. Çoğumuzun 'kötü' olarak addettiği normlar – [örneğin] ırksal üstünlük, ilahi [yönetim] hakkı [kut inancı], emperyalizm normları – zamanında güçlülerdir çünkü bazıları ilgili normun uygunluğuna ('iyiliği'ne) inanmıştı ve diğerleri de ilgili normu ya bariz ve kaçınılmaz gördüğü için kabul etmiş ya da kabul etmekten başka şansı olmamıştı" demektedir. Detaylı bilgi için bkz.: Martha Finnemore-Kathryn Sikkink, "International Norm Dynamics and Political Change", *International Organization*, Cilt: 52, 1998, s. 892.

varsayımdan hareket etmektedir ki bu, o örgütlerin sosyalleştirici rollerinin de kabul edilmesi anlamında gelmektedir. Ancak, bu yapılarıdaki sosyalleşme aşamalarının Batı-tipi örgütlenmeleri de içerir şekilde, lâkin ondan farklılaşarak, sosyalleşme sürecinde aktörün etken olabileceği bir model öngördüğü düşünülmektedir. Bu da Batı-dışı örgütlerin özellikle Batı'nın evrensel liberal şekillendirici ve yer yer *hegemonyacı* tavrına alternatif sunmaları ve özne merkezli sosyalleşmeyi araştırılabilir kılmaları sonucunu doğurmaktadır. *Türkiye'nin ŞİÖ'ye üyelik tartışmaları*'nin çalışmaya vaka incelemesi olarak seçilmesi de ilgili sürecin hem aktör merkezli sosyalleşmeyi hem de Batı-dışı normatiflikleri incelemek için önemli bir örnek teşkil etmesinden ileri gelmektedir.

Buna göre, Türkiye son yıllarda Avrupa Birliği'ne (AB), bir diğer anlatımla ve ifadeye göre de *Batı'ya*, entegrasyona alternatif olarak ŞİÖ'ye üye olmak yönünde hükümet eliyle yapılan girişimlere ve oluşturulan gündemlere şahit olmuştur. Bu kapsamda, ülke kamuoyu 2012, 2013 ve özellikle de 2016'da uzun süre bu tartışmalarla meşgul olmuştur. Karar vericilerin kamuoyu tartışmalarını şekillendirici söylemlerinde de gözlemlendiği şekliyle, Türkiye'nin ŞİÖ'ye muhtemel üyeliği, Batı'nın ülke üzerindeki hegemonyasını ve rejimini şekillendirici müdahalelerini kırarak, ülkeye coğrafyasında ve dünyada kendisinin belirlediği ve kendisine *biçtiği* rolleri oynamasına zemin sağlayacak ve ülkenin kendi *değerleriyle* var kalmasını kolaylaştıracak bir alternatif olarak sunulmuştur. Bu süreç, ayrıca, ŞİÖ'nün AB'ye ekonomik alternatif olarak sunulmasının yanı sıra, normatif değerler anlamında da alternatif olarak inşa edilmesi ile sonuçlanmıştır.

Bu çalışma, sonuç olarak, *Türkiye'nin ŞİÖ'ye muhtemel üyeliği tartışmaları* örnek incelemesi ile Uluslararası İlişkiler yazınındaki başat yapı merkezli sosyalleşme incelemelerinin ötesine geçerek özne merkezli sosyalleşmenin işleyişini ve dinamiklerini anlamaya çalışmakta, ayrıca özne merkezli sosyalleşmenin, üretilen alternatif normatif çerçevelerin niteliği göz önüne alındığında, aktör açısından siyasal önemini ve bu sürecin aktörce kullanılmasını incelemektedir.

1. Sosyalleşme – Yapı Merkezlilik ve Eleştirisi

Sosyalleşme (ya da sosyalleştirme) *yapıya ilişkin olarak* sosyal ortam ile aktör arasındaki kurucu sonuçlar doğuran etkileşimi, *aktöre ilişkin olarak* davranışın/eylemin, davranış eğilimlerinin ve kalıplarının oluşumunu ve *davranışa ilişkin olarak da* sosyal, kültürel, bilişsel anlamlandırmaların oluşumunu ve değişimini açıklayan kuramsal bir ölçektir. Bu ölçek, Uluslararası İlişkiler’de, özellikle devletlerin uluslararası kurallara, normlara, standartlara ve davranış kalıplarına neden uyduklarını, uyma eğiliminde olduklarını ya da nasıl ve hangi süreçlerle uyar hale geldiklerini; onlara neden rıza gösterdiklerini, onları neden gözettiklerini, onların bağlayıcılıklarına neden tabi olduklarını; yine, devletlerin neden iş birliği yaptıklarını ve bu zeminde ortak *kimliklendirmelere* neden ve nasıl dâhil olduklarını; ortak çıkarlara nasıl sahip olduklarını ve son olarak, geliştirdikleri ikili ya da çoklu ilişkilerdeki sosyal ve materyal etkileşim süreçlerini ve bunların sonuçlarını anlamaya ve açıklamaya da yardımcı olmaktadır.²

Diğer sosyal bilimler alanlarındaki kullanımına paralel olarak, Uluslararası İlişkiler’de de sosyalleşme, aktöre referansla hem etken yani aktörün sosyalleşmesi hem de edilgen yani aktörün sosyalleştirilmesi anlamlarında kullanılagelmiştir; bu anlamda, alana hâkim özne-yapı (agent/structure) tartışmasına da konu olmuştur. Buna karşın, alandaki temel eğilim, sosyalleşme kapsamında yapının aktöre belirli değerleri, kimlikleri ve normları *aşılmasına* (instilment), yani aktöre edilgen bir rol biçme ve sistemi önceleme şeklinde kendini göstermiştir. Bu anlamda, sosyalleşme ya da sosyalleştirme, dış politika analizini de içerir şekilde, Uluslararası İlişkiler’de, iki temel sosyalleştirici yapının –hegemon güçler ve uluslararası kuruluşlar– devletleri ve onların dış ve iç politik davranışlarını şekillendirici rolüne atfen ve bir yapı-güdümlü durum olarak çalışılmaktadır.

İlk olarak, devlet davranışının *edilgen* olarak ve dışarıdan müdahale ile belirlendiğinin öngörüldüğü *hegemon sosyalleştiriciliği*, hegemonun

2 Sosyalleşme üzerine, bu çalışmanın kuramsal kısmında da çokça faydalanılan, önemli bir yazın incelemesi için bakınız: Hüsrev Tabak, “Sosyalleşme, Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika”, Ertan Efeğil, der., *Dış Politika’da Sosyolojik Unsurların Rolü*, Gündoğan Yayınları, İstanbul, 2017, s. 175-206.

var olduğu bir uluslararası sistemde, onun geliştirdiği ikili ilişkilerin karşı devletleri belirli rollere, kimliklere ve normlara sosyalleştiriyor oluşudur. Bu yaklaşıma göre, sosyalleştirici bir yapı olarak hegemon devlet, bir normu benimsediğinde ve savunuculuğunu yaptığında, daha fazla devlet, bu normlara sosyalleşmek, normun gereklerini özellikle de dış politikalarında uygulamak isteyecektir.³ Yine bu süreç, uluslararası sistemde hegemonun diğer devletler üzerindeki kontrolünün nasıl oluştuğunun, hangi mekanizmalar yoluyla kurulduğunun ve itaatın nasıl başarıldığının ve devam ettirildiğinin de anlatısını temsil etmektedir.⁴ Bu anlamda sosyalleşme, hegemonik sistemlerin işleyişi ve değişimi sorusuna da eklenmektedir, hegemonik gücün konsolidasyonunun sosyal boyutu ile oluşumundaki doğrudan zor kullanma dışındaki alternatifleri ve düzenin uygunluğuna ve doğruluğuna ilişkin teyidin oluşumunu göstermek adına önem taşımaktadır.⁵ Burada, sosyalleşme, uluslararası düzenin mutlak ve sürekli bir zorlama tehdidi olmadan da sürdürülmesine izin verirken, hegemonik gücün meşruluğunu da sağlamaktadır.⁶

Zorlamanın mutlak olmadığı bu zeminde, Ikenberry ve Kupchan'a göre, hegemonik sosyalleşme üç mekanizma eliyle yürümektedir: normatif ikna (normative persuasion), dışsal teşvik (external inducement) ve içsel yeniden yapılanma (internal reconstruction). *Normatif ikna* yoluyla varılan sosyalleşmede, hegemon, ikincil devletlerin *itaatini* zorlama ve yaptırımlara başvurmada ideolojik telkin ve liderler seviyesinde yakın ilişki geliştirerek ve bağ kurarak kazanır. İlgili liderlerin hegemonun savunuculuğunu yaptığı normları içselleştirmeleri sonucu alıcı ülkenin iç ve özellikle de dış politikaları hegemonunki ile uyumlu hale gelir; sosyalleşme, politika değişiminden önce ve ondan bağımsız olur.⁷ *Dışsal teşvik* yoluyla varılan

3 Finnemore, *a.g.m.*, s. 906.

4 John G. Ikenberry - Charles A. Kupchan, "Socialization and Hegemonic Power", *International Organization*, Cilt: 44, No:3, 1990.

5 Ikenberry-Kupchan, *a.g.m.*, s. 286.

6 Ikenberry-Kupchan, *a.g.m.*, s. 286-287.; Wang K. Qingxin, "Hegemony and Socialisation of the Mass Public: The Case of Postwar Japan's Cooperation with the United States on China Policy", *Review of International Studies*, Cilt: 29, 2003.

7 Ikenberry-Kupchan, *a.g.m.*, s. 290. Hegemon güç olarak ABD'nin askeri eğitim programları yoluyla diğer devletleri demokratik normlara sosyalleştirmesinin incelendiği bir çalışma için bkz.: Carol Atkinson, "Constructivist Implications of Material Power: Military Engagement and the Socialization of States, 1972-2000", *International Studies Quarterly*, Cilt: 50, Sayı: 3, 2006.

sosyalleşmede, hegemon, ekonomik ve askeri tedbirler vasıtasıyla ikincil devletleri politikalarını değiştirmeleri konusunda özendirmeye çalışır. Bu tercih değişimi zorlama ile oluşur ve hegemonun normatif ilkelerinin benimsenmesi ancak ikincil devletlerin politikaları hegemonunkilere uyumlulaştırıldıktan sonra oluşur.⁸ Son olarak, *içsel yeniden yapılanma* yoluyla oluşan sosyalleşmede, hegemon, ikincil devletin iç politikasına doğrudan müdahil olmakta ve onun siyasi kurumlarını dönüştürmektedir. Hegemon, burada, iç ve dış politikaya ilişkin ikincil devlete normatif ilkeler dayatırken; bunlar sıklıkla anayasa ve benzeri iç kurumsal yapılarda kurumsallaştırılmaktadır. Burada sosyalleşme, ilgili devletin elitleri bu kurumlara ve prensiplere alıştıklarında ve onları kendilerinin olarak savunmaya başladıklarında gerçekleşir.⁹ Tüm bu farklı senaryolar ve sosyalleşme mekanizmaları, hegemon sosyalleştirmesinin, ikincil devletlere yoğun biçimde edilgen bir rol yüklediğini ve eşit olmayan bir ilişki öngördüğünü açıkça göstermektedir.

İkinci olarak, uluslararası kuruluşların sosyalleştiricilikleri bu kuruluşların 'sosyal ortamlar' olarak tasavvur edilmeleri ve bu sosyal ortamların katılımcı devletleri, kuruluşun normlarını ve kurallarını benimser hale getireceği -ilgili norm ve kurallara sosyalleştireceği- düşüncesinden ileri gelmektedir.¹⁰ Buna göre, devletler bir uluslararası yapının parçası haline geldiklerinde o kurumca kabul edilen, savunulan ve uygulanan *ortak* normları, değerleri, amaçları, tutumları ve davranışları benimseyeceklerdir.¹¹ Uluslararası kuruluşların norm öğreticisi olarak tahayyül edilmeleri de buradan ileri gelmektedir; buna göre uluslararası kuruluşlar (ve uluslararası uzmanlık kuruluşları, *international epistemic communities*) norm öğretimi ve ikna yoluyla ve kuruluştaki sosyal etkileşim imkânlarının da yardımıyla devletleri belirli önemli ve uygun davranışları sergileyecekleri rollere sosyalleştirmektedirler.¹² Ortaya çıktıkları günden bu yana, uluslararası

8 Ikenberry-Kupchan, *a.g.m.*, s. 290-291.

9 Ikenberry-Kupchan, *a.g.m.*, s. 292.

10 Jeffrey T. Checkel, "International Institutions and Socialization in Europe: Introduction and Framework", *International Organization*, Cilt: 59, Sayı: 4, 2005, s. 815.

11 David H. Bearce-Stacy Bondanella, "Intergovernmental Organizations, Socialization, and Member-State Interest Convergence", *International Organization*, Cilt: 61, Sayı: 4, 2007.

12 Martha Finnemore, "International Organizations as Teachers of Norms: The United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization and Science Policy", *International Organization*, Cilt: 47, Sayı: 4, 1993.

kuruluşların devlet aktörlerini uluslararası kurallara ve normlara uyar ve yeni rolleri, kimlikleri ve çıkarları benimser hâle getirme noktasındaki sosyalleştirme potansiyelleri ve yetenekleri ciddi anlamda kendini göstermiştir.

Bu alanda, AB'ye ve NATO'ya en önde gelen sosyalleştirici ve norm öğretici uluslararası kuruluşlar olarak yaklaşılmaktadır ve her iki kurum da, özellikle Merkezi ve Doğu Avrupa devletlerinin liberal insan hakları ve demokrasi normlarına sosyalleştirilmeleri noktasında, fazlaca etkili olmuşlardır.¹³ AB'ye aday ve üye devletlerin, birlik kural ve normlarını çeşitli teşvikler, ders çıkarmalar ve sosyal öğrenme yoluyla benimsemeleri aşaması olarak tecrübe ettikleri Avrupalılaştırma (Europeanization) süreci, AB'nin sosyalleştirme, dolayısıyla da iç ve dış politikayı şekillendirme noktasındaki yeteneği, potansiyeli ve başarısını açıkça göstermiştir.¹⁴ AB, bu anlamda, ilgili devletlerin AB norm ve kuralları çerçevesinde gerek iç gerekse dış politikada önemli yeniden yapılandırma ve uyum ile sonuçlanan dönüşümler geçirmelerini sağlamış, devletlerin ortak çıkar ve kimlik benimseme noktasında ciddi isteklik göstermelerini ve adım atmalarını sağlamıştır.¹⁵ Benzer şekilde, NATO da ilgili devletleri, yine özellikle Merkezi ve Doğu Avrupa açılımı kapsamında, liberal-demokratik güvenlik normlarına sosyalleştirmiş; devletlerin kendilerini NATO'nun temsil ettiğini iddia ettiği Batı güvenlik topluluğunun parçası saymalarını tesis etmiştir. NATO'nun sosyalleştirme süreci, sıklıkla, Finnemore'un uluslararası örgütlerin norm öğreticiliği rollerini de doğrular biçimde, kurum ile aday/üye ülkeler arasında norm öğreticisi (norm teacher) ve norm öğrencisi (norm student) ilişkisi doğurmuş, öğretmen ve öğrenciler arasındaki sistematik etkileşim sosyalleşen (norm öğrenen/socializee) devletlerin yalnızca davranışlarını değil, aynı zamanda, onların ulusal kimlik ve çıkar tanımlamalarını da etkilemiştir.¹⁶

13 Frank Schimmelfennig, "Strategic Calculation and International Socialization", *International Organization*, Cilt: 59, 2005.

14 Frank Schimmelfennig-Ulrich Sedelmeier, *The Europeanization of Central and Eastern Europe*, Cornell University Press, Ithaca 2005.; Trine Flockhart, *Socializing Democratic Norms: The Role of International Organizations for the Construction of Europe*, Palgrave Macmillan, New York 2005.

15 Judith Kelley, "International Actors on the Domestic Scene: Membership Conditionality and Socialization by International Institutions", *International Organization*, Cilt: 58, Sayı: 3, 2004.

16 Trine Flockhart, "Masters and Novices": Socialization and Social Learning through the NATO Parliamentary Assembly", *International Relations*, Cilt: 18, 2004, s. 366.; Alexandra Gheciu,

Sosyalleşmeye ilişkin yapı odaklı bu ele alışı, hegemon güçlerin ve uluslararası örgütlerin Uluslararası İlişkiler'deki şekillendirici rolünü görünür kılarken,¹⁷ sosyalleşen aktörü, edilgen ve pasif bir konuma indirgemektedir. Yazındaki bu eğilime ve bunun sebeplerine ilişkin olarak, Charlotte Epstein, bizim çalışmamızın da temel motivasyonunu oluşturur şekilde, şu üç tespitte bulunmaktadır. Sosyalleşme yazınında (i) sosyalleşmenin sosyalleşen için bir ilerleme ve gelişim olduğuna ilişkin neo-liberal evrenselcilikten kaynaklanan bir ön kabul mevcuttur, (ii) sosyalleşenin perspektifi ve sesi, sosyalleşme sürecinin 'sosyalleştiriciden sosyalleşene giden bir süreç' olarak anlaşılmasından ötürü inceleme dışında tutulmaktadır ve (iii) sosyalleşenin 'iyi' (good) olanı öğrenmeye ihtiyaç duyduğu ön kabulüyle ona 'çocuk muamelesi' (infantilization) yapılmaktadır.¹⁸

Bu tespitlerde dikkat çekilen anlatı, ilk olarak, sosyalleşme eyleminin bir ilerleme ve gelişim olduğu yönündeki içkin (implicit) ilerlemeci (progressive) kabulleniş ve sosyalleşenin 'iyi' (good) normlara¹⁹ 'mutlu' olarak sosyalleştiği üzerine (happy socialization) inşa edilmiştir.²⁰ Burada, sosyalleştirme anlatısı, 'kötü' yerel/bölgesel norm ve uygulamaların 'iyi' küresel/evrensel normlar ile değiştirmeleri şeklinde gelişmiştir.²¹ Burada, 'kötü'lüğün özellikle sosyalleşen (socializee) perspektifinin inceleme dışında tutulmasından kaynaklandığını ifade etmekte fayda var çünkü normların iyi'liği ya da kötü'lüğü sosyalleşmenin istekli veya isteksiz tarafı olmuş aktörlerin ona yükledikleri anlamlarla oluşmaktadır. Bu noktada, sosyalleşen

"Security Institutions as Agents of Socialization? NATO and the 'New Europe'", *International Organization*, Cilt: 59, 2005, s. 982-983.

17 Özellikle hegemon noktasında yazında özellikle üzerinde durulan onun sosyalleştirici rolü olagelmıştır, ancak hegemonun kendisinin uluslararası sisteme sosyalleştirilmesi ya da sosyalleşmesi hususu da önemli bir tartışma konusudur. Amerika Birleşik Devletleri'nin sisteme sosyalleştirilmesi üzerine bir inceleme için bkz.: Cameron G. Thies, "State Socialization and Structural Realism", *Security Studies*, Cilt: 19, 2010, s. 703-714.

18 Charlotte Epstein, "Stop Telling Us How to Behave: Socialization or Infantilization?", *International Studies Perspectives*, Cilt: 13, 2012, s. 136-142.

19 Bunlar ekseriyetle liberal evrenselciliğin çıktıkları olan ve ilerlemeci olarak görülen normlardır – progressive norms.

20 Epstein, *a.g.m.*, s. 137.

21 Amitav Acharya, "How Ideas Spread: Whose Norms Matter? Norm Localization and Institutional Change in Asian Regionalism," *International Organization* Cilt: 58, 2004, s. 239-242; Annika Björkdahl, "Towards a Reflexive Study of Norms, Norm Diffusion and Identity (Re) construction: The Transformative Power of the EU in the Western Balkans", *Canterbury Law Review*, Cilt: 18, Sayı: 2, 2012, s. 91.

aktör perspektifi incelemeye dâhil edildiğinde hem değişime/ilerlemeye yüklenen olumlu anlam hem liberal evrenselci normların iyi’liği hem de yerel/bölgesel normun kötü’lüğü yeniden tanımlanabilecektir.

İkinci olarak, sosyalleşmenin, ‘sosyalleştiriciden sosyalleşene doğru’ bir hareketlilik öngörür şekilde çalışılması, sosyalleşenin pasif alıcı ve hatta ‘çocuk’ olarak ele alınmasına, sosyalleştiricinin, sosyalleşen üzerindeki ‘patronluk taslayıcı’ (patronizing) tavrının olağanlaştırılmasına sebep olmaktadır.²² Hemen yukarıda değindiğimiz öğretmen/öğrenci (usta-çırak) ilişkisi ve yapı’nın norm öğreticisi konumu, Epstein’in bu çıkarımlarının yerindeliliğini açıkça göstermektedir. Bu ‘çocuk yerine koyma’ analogisinin asıl önemiyse sosyalleşen için var olan kimliklerinin, değerlerinin ve anlamlandırmalarının topyekûn değişimini öngörmesidir; bu da sosyalleşenin, *verili* hiçbir kimliğe sahip olmayan ve kimliğinin sosyalleşme ile kurulmasına muhtaç olan çocuğun durumu çerçevesinde ele alınmasını doğurmaktadır. Sonuç olarak, bu topyekûn değişim, sosyalleşen açısından, yeni bir kimlik edinmek için önceden var olanın kaybı anlamına gelirken, sosyalleştirici açısından, sosyalleşenin önceki kimliklerinin ‘çocuk muamelesi’ (infantization) yoluyla etkin olarak silinmesi uğraşı anlamına gelmektedir.²³

Liberal evrenselci ve ilerlemeci ‘iyi’ normlar ve ‘mutlu sosyalleşme’ yaklaşımının yanlışlığı, norm kabulüne yönelik dirençlerde ve Batı-dışı normatiflik arayışlarında kendini göstermektedir; sosyalleşmenin sosyalleşen açısından bir kazanç değil de zarara dönüştüğü durumlarda –ki bu kimlik kaybı buna iyi bir örnektir– norm direnişi (norm resistance) hatta reddi (norm rejection) davranışı artmakta, bu sürecin tam olarak anlaşılabilmesi içinse ‘sosyalleştiriciden sosyalleşene’ olan sosyalleşme modelinin aktör yani sosyalleşen merkezli olarak ve sosyalleşenin *sesini* de sürece katarak yeniden tanımlanması gerekmektedir.²⁴ Bu da sosyalleşen yani aktör merkezli bir bakış açısını gerekli kılmaktadır, çünkü mevcut anlatıda sosyalleşenin sesi yani

22 Epstein, *a.g.m.*, s. 141. Benzer bir zemininde, sosyalleşmenin ve buna bağlı olarak norm yayılımının “Batı’dan diğerlerine” (from the West to the Rest) yönlü ele alınışına ilişkin önemli bir eleştiri için bkz.: Elias Steinhilper, “From ‘the Rest’ to ‘the West’? Rights of Indigenous Peoples and the Western Bias in Norm Diffusion Research”, *International Studies Review*, Cilt: 17, 2015.

23 Epstein, *a.g.m.*, s. 142-143.

24 *Aynı yer.*

aktörlüğü, yalnızca, 'kötü' icraatlar yaptıklarında ortaya çıkmakta,²⁵ bu da sıklıkla dayatılan normu kabul etmeme, ona direnç gösterme durumunda oluşmaktadır.

Sosyalleşme sürecinin aktörün merkeze alınarak yeniden tanımlaması için normatiflik ve sosyalleşme arasında kurulan ilişkinin özellikle Batı-dışı 'sosyal ortamlar' (bölgesel/uluslararası kuruluşlar) nezdinde eleştirel bir zeminde ele alınması ve Batı-dışında sosyalleşilen yapılar olarak ilgili kuruluşların normatifliklerinin ortaya konulması gerekmektedir.

2. Batı-dışı Normatiflik ve Sosyalleşme Dinamikleri: ASEAN ve ŞİÖ Örnekleri

Elias Steinhilper, akademik yazına *içkin* Batı'dan diğerlerine yönlü ve liberal Batı normları temelli incelemelere yönelik eleştirisinde, Batı-dışı norm dinamiklerine odaklanmanın önemine dikkat çekmektedir.²⁶ Çünkü, akademik yazında, dünyanın geri kalan ülkelerinde, 'normatif değişiklikler'in sıklıkla Batı'dan yayılan normların etkisiyle –Batı'dan diğerlerine yönlü lineer norm ve normatiflik yayılımıyla– oluştuğuna ilişkin yaygın bir kabul ediş vardır. Bu, ilk olarak, Batı-dışı normatifliğin sıklıkla, örneğin, otoriter norm savunuculuğuna indirgenmesine yol açmakta,²⁷ ikinci olarak, Batı dışından normların ve normatif yeniliklerin (normative innovations) Batı'ya muhtemel transferi, ifade olunmasa da, imkansızlaştırılmaktadır.²⁸ Ancak, Yerli Halkların Hakları (Rights of Indigenous Peoples -RIP), Korurken Sorumluluk (Responsibility While Protecting)²⁹ ve cinsiyet kotası (gender/sex quotas) normlarının yayılımı bize aksinin, yani 'diğerlerinden Batı'ya'

25 Ayşe Zarakol, "What made the modern world hang together: Socialization or stigmatization?", *International Theory*, Cilt: 6, Sayı: 2, 2014.

26 Steinhilper, *a.g.m.*, s. 537.

27 Thomas Ambrosio, "Catching the 'Shanghai Spirit': How the Shanghai Cooperation Organization Promotes Authoritarian Norms in Central Asia", *Europe-Asia Studies*, Cilt: 60, Sayı: 8, 2008.

28 Steinhilper, *a.g.m.*, s. 538.

29 Koruma sorumluluğu (Responsibility to Protect) normuna karşı Korurken Sorumluluk (Responsibility While Protecting) normunun gelişimini anlatan önemli bir çalışma için bkz.: Pu Xiaoyu, "Socialization as a Two-Way Process: Emerging Powers and the Diffusion of International Norms", *Chinese Journal of International Politics*, Cilt: 5, 2012.

(from the Rest to the West) yönlü norm ve normatiflik yayılımının ve Batı-dışı normatifliklerin mümkünliğini ispatlar niteliktedir.³⁰

Batı-dışı normatiflik konusunda, özellikle Asya’da sosyal ortamlar olarak kurulan örgütler önemli birer örnek teşkil etmekte ve Batı’nın savunageldiği liberal evrensel değerlere alternatif normatiflikler inşa etmektedirler. Örneğin; ASEAN, ASEAN Yolu (ASEAN Way)³¹ normları çerçevesinde, üye devletlerin ulusal egemenliğine saygıya ve her devletin ulusal bağımsızlığını dış müdahalelerden bağımsız sürdürme hakkına dayalı bir bölgesel güvenlik ve iş birliği uğraşındadır.³² Bundan dolayı, bölgesel güvenlik noktasında, NATO ve Birleşmiş Milletler’in (BM) aksine, ASEAN üyeleri, karşılıklı askeri yardım ve üyelerin diğer üyelere veya üye olmayan devletlere karşı saldırganlık konusunda toplu cezalandırma yapmaları gibi yükümlülükler altına girmemektedirler.³³ ASEAN, yine, Batı merkezli liberal bölgeselciliğe karşı, yerel sorunlara yerel çözümler iddiasıyla ortaya çıkmış ve örgütsel yapısı ve normatifliğini yerel aktörlerin ve yerleşmenin talepleri doğrultusunda şekillendirmiştir. Buna göre, ASEAN, örneğin, düzenleme, koordine etme ve yürürlüğe koyma gibi geniş yetkilere sahip, kurumsallaşmış ve kurallara dayalı bir ulusüstü örgüt olan AB’nin aksine, yerel aktörlerin yerel ihtiyaçlarına cevap verebilen daha az kurumsallaşmış ve egemen haklarına *saygılı* bir bölgesel örgüt hüviyetiyle çalışma yapmaktadır.³⁴ Son olarak, ASEAN üye ülkeler üzerinde güç asimetrisi ve çoklu ikili ilişkiler çerçevesinde devam eden zorlayıcı olmayan karmaşık bir sosyalleştirme ilişkisi

30 Steinhilper, *a.g.m.*, s. 538.; Ann Towns, “Norms and Social Hierarchies: Understanding International Policy Diffusion From Below”, *International Organization* Cilt: 66, Sayı: 2, 2012.; Thorstein Benner, “Brazil as a norm entrepreneur: the ‘Responsibility While Protecting’ Initiative”, *Global Public Policy Institute Working Paper*, 2013.

31 1976 Dostluk ve İş birliği Anlaşması’yla çerçevesi çizilen ve ASEAN Yolu olarak adlandırılan üye ülkelerin birbirleriyle olan ilişkileri, (1) bütün ulusların bağımsızlığı, egemenliği, eşitliği, toprak bütünlüğü ve ulusal kimliği için karşılıklı saygı; (2) her devletin kendi ulusal varlığına dış müdahaleden, yıkımdan veya yağmalamadan özgür olma hakkı; (3) birbirlerinin iç işlerine karışmama; (4) barışçıl yöntemlerle farklılıkların veya anlaşmazlıkların çözülmesi; (5) tehditten ya da kuvvet kullanımından feragat etme ve (6) üye ülkeler arasında etkin iş birliği prensiplerine dayanmaktadır. Detaylı bilgi için bkz.: ASEAN, <http://asean.org/treaty-amity-cooperation-southeast-asia-indonesia-24-february-1976/>, (Erişim Tarihi: 31.08. 2017).

32 Pek Koon Heng, “The ‘ASEAN Way’ and Regional Security Cooperation in the South China Sea”, *EUI Working Paper RSCAS*, 121, 2014, s. 1-2.

33 Heng, *a.g.m.*, s. 2.

34 Amitav Acharya, “Ideas, identity, and institution-building: From the ‘ASEAN way’ to the ‘Asia-Pacific way?’”, *The Pacific Review*, Cilt: 10, Sayı: 3, 1997, s. 321.

içerisindedir ve örneğin topluluğa üye küçük ülkeler, onlarla asimetrik güç ilişkisi içerisinde bulunan bir diğer üye olan Çin'i, ASEAN normlarını benimseyerek bölgesel çok-tarafılık politikası takibine başlaması noktasında ikna edebilmektedirler.³⁵ ASEAN eliyle bölge devletlerinin Çin'i sosyalleştirmesi bize, örneğin, hegemon devletlerin küçük devletleri sosyalleştirdiği öngörülen tek yönlü sosyalleştirme yerine, iki yönlü (karşılıklı) bir sosyalleşmenin varlığını, ayrıca, yalnızca Batılı devletlerin normatif bir güç olarak tahayyül edildiği dünya politikası okumasına karşı özellikle bölgesel dinamiklerin önemini göstermektedir. Bu yönüyle, ASEAN örneği ve kuruluştaki sosyalleşme dinamikleri, hem yapının sosyalleştiriciliğine karşı sosyalleşen aktörün sesini ortaya koymayı hem de Batı-dışı normatiflik imkânlarını izlemeyi mümkün kılmaktadır.

ASEAN'ın yanı sıra, ŞİÖ de³⁶ Batı-dışı sosyalleşme dinamiklerini ve liberal evrensel değerlere alternatif inşa edilen normatiflikleri gözlemleyebilmek adına önemli bir örnek teşkil etmektedir. ASEAN'ın üye devletlerin toprak egemenliğine saygıya dayanan *ASEAN Yolu* normlarına benzer ve onları teyit eder şekilde, ŞİÖ de hem bölgesel güvenliği hem de rejim güvenliğini dikkate alan ve ayrıca, üye devletlerin egemenliklerini muhafaza edebildikleri bir hükümetler-arası örgütlenme olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁷

35 Alice Ba, "Who's Socializing Whom? Complex Engagement in Sino-ASEAN Relations", *The Pacific Review*, Cilt: 19, 2006, s. 158.

36 1996 yılında, Çin, Rusya, Kırgızistan, Tacikistan ve Kazakistan tarafından üye ülkeler arasındaki güvenin artırılması, sınır bölgelerinin silahsızlandırılması ve bölgesel iş birliğinin sağlanması amacıyla kurulan "Şanghay Beşlisi", Haziran 2001'de Özbekistan'ın da birliğe katılımı neticesinde, 6 ülke tarafından imzalanan "Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Kurulmasına Dair Deklarasyon" ile, ŞİÖ adını almıştır. Son olarak Hindistan ve Pakistan'ın katılımıyla üye sayısı sekize yükselmiştir. Ayrıca Afganistan, Beyaz Rusya, İran ve Moğolistan gözlemci devlet statüsünde ve Azerbaycan, Ermenistan, Kamboçya, Nepal, Türkiye ve Sri Lanka ise diyalog ortağı statüsünde ŞİÖ'de yer almaktadır. ŞİÖ örgütsel yapısı itibarıyla hükümetler-arası bir uluslararası organizasyon niteliği taşımaktadır ve temel varlık/kuruluş amacı üye ülkeler arasında karşılıklı güvenin ve komşuluğun güçlendirilmesi; ekonomi, araştırma, teknoloji ve kültür ile eğitim, enerji, ulaşım, turizm, çevre koruma ve diğer alanlarda etkin iş birliğinin teşvik edilmesi; bölgede barış, güvenlik ve istikrarı sağlamak için ortak çaba sarf edilmesi; demokratik, adil ve rasyonel yeni bir uluslararası siyasi ve ekonomik düzenin kurulmasıdır. Detaylı bilgi için bkz.: Shanghai Cooperation Organisation, "About SCO", http://eng.sectsco.org/about_sco/, (Erişim Tarihi: 15.08.2017).

37 Stephen Aris, "A new model of Asian regionalism: does the Shanghai Cooperation Organisation have more potential than ASEAN?", *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt: 22, Sayı: 3, 2009a, s. 452.; Scott Blakemore, "Chinese regionalism: China's engagement with ASEAN and SCO", *The Culture Mandala-The Bulletin of the Centre for East-West Cultural and Economic Studies*, Cilt: 11, Sayı: 1, 2014, s. 24.

‘Şanghay Ruhu’³⁸ olarak bilinen örgütün normatiflik ve değerler zemini, bölgedeki devletler için Batı merkezli evrensel kolektif çok taraflılığa (collective multilateralism) karşı yerelleşmeyi³⁹ öne çıkaran bir iş birliği modeli sunmaktadır.⁴⁰ Bu kapsamda, ŞİÖ’nün iş birliği çerçevesi, ortak normlar açısından, yeniden üretilerek yerel aktörlerin *ihtiyaçlarına* cevap verir hâle getirilmiş Vestfalyan prensiplerdir.⁴¹ Bu *ihtiyaçlar* anlamında, ŞİÖ, en önemli mücadelesini (ekonomik işbirliklerinin dışında), bölge açısından temel tehdit olarak gördüğü ve devletin egemenliğini ve bundan kaynaklanan ‘haklarını’ doğrudan hedef aldığını düşündüğü ‘üç şer’ (three evils)’e (*terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıcılık*) karşı vermiştir.⁴² Bu temel ilkeler çerçevesinde, ŞİÖ, üye devletlerin toprak bütünlüğü ve rejim güvenliklerini hem geleneksel olmayan ve yerel kaynaklı tehditlerden (şer’lerde)⁴³ hem de Renkli Devrimler⁴⁴ örneğinde olduğu gibi (Batı kaynaklı) *dış müdahale*lerden koruma uğraşı vermiştir. Dahası, yine ilgili değerlerden hareketle, bölge devletlerinin sınır anlaşmazlıklarından kaynaklanan tarihsel sorunlarını da üye devletlerin birbirlerinin ulusal egemenlik ve ulusal güvenliklerine tehdit oluşturmayacakları ve birbirlerinin iç işlerine müdahale etmeyecekleri *konsensüs* merkezli bir zeminde çözülmesi için uğraşmıştır.⁴⁵

38 Şanghay Ruhu, iç işlere karışmamayı, diğerlerinin bağımsızlık ve egemenliğine saygıyı ve bölgeyi dış müdahalelerden korumayı temel prensip edinmiş durumdadır ve egemenliği ve toprak bütünlüğünü merkeze koyan Vestfalyan prensiplere sıkı sıkıya bağlıdır. Detaylı bilgi için bkz.: Stephen Aris-Aglaya Snetkov, “Global alternatives, regional stability and common causes: the international politics of the Shanghai Cooperation Organization and its relationship to the West”, *Eurasian Geography and Economics*, Cilt: 54, Sayı: 2, 2013. Ayrıca, Şanghay ruhu ve normatif zemini ve beslediği (Batı-değerlerinden ziyade) “Asya değerleri” üzerine detaylı bir tartışma için bkz.: Stephen Aris, *Eurasian Regionalism: The Shanghai Cooperation Organisation*, Palgrave, London 2011.

39 Konunun yerelliği, özellikle Orta Asya ülkeleri açısından egemenliğin, siyasi iktidarın temel tanımlayıcı karakteristiği olmasından ileri gelmektedir. Bu anlamda bölgesel bir iş birliği niyeti ancak ülkeler nezdinde siyasi kontrolü ve siyasi konumu artıracak ve güçlendirecekse oluşmaktadır. İlgili tartışma için bkz.: Allison Roy, “Virtual Regionalism, Regional Structures and Regime Security in Central Asia”, *Central Asian Survey*, Cilt: 27, Sayı: 2, 2008, s. 186.

40 Aris, *a.g.m.*, 2013, s. 205.

41 Stephen Aris, “The Shanghai Cooperation Organisation: ‘Tackling the Three Evils’, A Regional Response to Non-traditional Security Challenges or an Anti-Western Bloc?”, *Europe-Asia Studies*, Cilt: 61, Sayı: 3, 2009b, s. 457.

42 Aris, *a.g.e.*, 2009b, s. 457. Ayrıca ilgili uzlaş zeminini için bkz.: Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism, 2001.

43 Ashkat Safiullin, “The Shanghai Cooperation Organisation and Security in Post-Soviet Central Asia”, *Central European Journal of International & Security Studies*, Cilt: 4, Sayı: 2, 2010, s. 41.

44 J.L. Wilson, “The legacy of the color revolutions for Russian politics and foreign policy”, *Problems of Post-Communism*, Cilt: 57, Sayı: 2, 2010.

45 Aris, *a.g.m.*, 2009b, s. 457.

Bu normatiflik zemininde, ŞİÖ, otoriter rejimlerin güvenliğini tesis eden bir görüntü çizmekle birlikte, üye ülkeler için ve onların örneğin, ulusal ve bölgesel güvenlikleri ya da ulusal egemenliklerinin mutlaklığı açısından, Batı değerlerini benimsemekten ve yine onlar nazarında, Batı hegemonyasını kabullenmekten daha korunaklı bir ilişki alanı sağlamıştır.⁴⁶ Bu sebeptendir ki Şanghay Ruhü'nda somutlaşan normlar, Batı uluslararası kurumlarından kasti olarak farklıdır ve ŞİÖ'nün müdahale etmeme ve çeşitliliğe saygı ilkeleri, üye devletlerin içeride birlikte çalışılmasını kolaylaştırırken, dışarıya yönelik olarak Batı'nın hem stratejik hem de felsefi tek kutupluluğuna dayalı uluslararası ilişkilere meydan okuma imkânı sunmaktadır.⁴⁷ Tam da bu noktada, ŞİÖ, kendi bölgesinde, ABD'nin ve/veya AB'nin varsa hegemon güç olma isteklerine, meşruluğu üye devletlerce de tanınmış bir karşı duruş sergileme imkânı kazanmış⁴⁸ hem kendi bölgesi hem de küresel politikada Batı'ya karşı *realpolitik* savın yanı sıra normatif bir alternatiflik de sunmuştur.⁴⁹

Ancak, ŞİÖ'nün meşruluğu konusunda yukarıda bahsedilen inanışa karşıt olarak, özellikle Batı'da,⁵⁰ üye devletlerin demokratik olmayışları ve dışarıdan (Batı'dan) gelen ve yönetime ilişkin normları reddetmeleri sebebiyle, ŞİÖ'nün gayri-meşru bir yapı olduğuna ilişkin ciddi bir inanış vardır.⁵¹ Bu gayri-meşruluk iddiası, aynı zamanda ŞİÖ tarafından üretilen normatifliğin de reddi anlamına gelmektedir ki bunun zeminini de ŞİÖ'nün savunduğu normların *otokratik* normlar olduğuna ilişkin kanı oluşturmaktadır. Bu eleştiriye göre, ŞİÖ'nün varlığı, daha işin en temelinde, 1990'larda uluslararası toplumun parçası olma uğraşında olan ve siyasi haklar ve insan haklarını korumaya bağlılık göstermiş bölge devletlerinin, özellikle terörizm

46 Aris, *a.g.m.*, 2009b s. 457.; Safiullin, *a.g.m.*, s. 53-54.

47 Alyson J. K. Bailes-Pál Dunay, "The Shanghai Cooperation Organization as a regional security institution", Alyson J. K. Bailes vd., der., *The Shanghai Cooperation Organization*, SIPRI Policy Paper, Sayı: 17, 2007, s. 6.

48 Jochen Prantl, "The Shanghai Cooperation Organization: Legitimacy through (Self) Legitimation?", Dominik Zaum, der., *Legitimizing International Organizations*, Oxford University Press, Oxford 2013, s. 177. Ayrıca, burada ŞİÖ'nün mutlak Batı-karşıtlığı üzere kurulu bir yapı olarak resmedilmesi yanlış olacaktır. İlgili tartışma için bkz.: Aris, *a.g.m.*, 2013, s. 204-207.

49 Alyson J.K. Bailes, "The Shanghai Cooperation Organization and Europe", *China and Eurasia Forum Quarterly*, Cilt: 5, Sayı: 3: 2007, s. 13.

50 Aris, *a.g.m.*, 2009b, s. 458.

51 Bailes, *a.g.m.*, s. 6.; Prantl, *a.g.m.*, s. 177.

ile mücadele süreçleriyle bu hakları askıya almaları ve insan hakları ve demokrasi taraftarı (pro-democracy) sivil toplum kuruluşlarını Batı ajanlığı yapan ve bölgesel güvenliği tehdit eden bölücü ve yıkıcı yapılar olarak yeniden tanımlamalarına denk gelmektedir. ŞİÖ, bu yaklaşım açısından, bölgenin hızlı bir anti-demokratik ve anti-Batı⁵² normatif değişim yaşamasının müsebbibidir.⁵³ Bu minvalde, ŞİÖ'nün 'Şanghay Ruhı' olarak isimlendirilen normatif çerçevesi de muhalefetin, azınlıkların, basın ve sivil toplumun baskı altına alındığı ve haksız yere terörist olarak tanımlandıkları otoriter normlar üzerine, topluluğa üye devletlerin mevcut rejimlerini sürdürücü bu normlar etrafında yaptıkları ve kendilerini koruyucu nitelikli bir iş birliği olarak tanımlanmaktadır.⁵⁴ Yine, ŞİÖ ve normatif çerçevesi, özellikle Renkli Devrimler'in tehdit ettiği otoriter rejimlerin kendilerini bölgesel demokratikleşme trendlerinden korumalarına ve rejim değişikliğini gayri-meşru göstermelerine hizmet etmektedir.⁵⁵ Benzer şekilde, ŞİÖ'yü, bünyesinde Orta Asya'nın geleceğini etkileyecek ve bölge için neyin uygun ve meşru neyin uygunsuz ve gayri meşru olduğunu belirleyecek değer ve normlar barındıran bir yapı olarak tanımlayan Ambrosio, Batı'daki hâkim anlayışı destekler ve temsil eder nitelikte, ŞİÖ normlarının (Şanghay Ruhı) demokratikleşme ve insan hakları ilkelerine karşı olduklarını ve bölgedeki otokratik rejimlere demokratikleşmeye direnme ve karşı durma konusunda hükümetler-arası direnç imkânı sunduklarını savunmaktadır. Öyle ki, yine Ambrosio'ya göre, ŞİÖ, evrensel demokrasi ve insan hakları normlarına karşıtlığın temsilcisi olarak, bölgesel ve küresel demokratikleşme eğilimlerine karşı, çok taraflı ve uluslararası bir savunma geliştirmekte, bölgedeki otokratik liderlere Batı demokratik normlarını reddetme ve rejimlerinin idamesini tesis etme konularında

52 ŞİÖ'nün Batı-karşıtı olduğuna ilişkin Batı'daki yaygın kanıya karşın Aris ŞİÖ'nün Batı-karşıtı bir örgüt olmadığını, daha ziyade bölgenin karşılaştığı ve geleneksel olmayan tehditlerle uğraşan ve dışarıdan çok içeriye odaklanmış bir örgüt olduğunu savunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz.: Aris, *a.g.m.*, 2009b, s. 460.

53 Alexander Cooley, *The Great Games, Local Rules: The New Great Power Contest in Central Asia*, Oxford University Press, Oxford 2012, s. 5.

54 Bruce Gilley, "The Spirit of Shanghai: Foreign Policy Coordination Against Democracy Movements within the Shanghai Cooperation Organization and Implications for U.S. Policy, Report by Portland State University Taskforce on US Democracy Promotion and Assistance Policies", 2010, s. 10, https://www.pdx.edu/sites/www.pdx.edu.hatfieldschool/files/media_assets/poli_sci/Bruce_Gilley_Report_Final_Shanghai.pdf, (Erişim Tarihi: 10.10.2017).

55 Ambrosio, *a.g.m.*, s. 1321-1322.

yol gösterici olmakta ve sonuç olarak da otoriteryanizmi meşrulaştıran ve güçlendiren ve demokratik normlara karşı bir denge rolü üstlenen bir uluslararası örgüt olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵⁶

Evrensel liberalizmi savunan bu literatürün, bölgesel iş birliklerinin ekonomik bağımlılık ve siyasal çoğulculuk özelliklerine sahip bir liberal-demokratik ortam sağlaması ön koşuluyla anlamlı olabileceği yönündeki varsayımına⁵⁷ karşın, ŞİÖ, hem Batı *normatifliğine* hem de *sosyalleştiriciliğine* alternatif bir Batı-dışı *sosyal ortamı* temsil etmektedir. Bu yönüyle, ŞİÖ, normatif hüviyetinin yanı sıra, yaygın yapı-güdümlü sosyalleşme uygulamasına da alternatiflik teşkil etmektedir. Buna göre, genel normatif çerçevesi düşünüldüğünde, ŞİÖ için sosyalleşme sürecinin sosyalleşen açısından zarara dönüşmemesi temel gayedir; öyle ki örgütün gerek ekonomik kalkınma odağı gerekse mevcut egemenlik hakları, toprak bütünlüğü, rejim güvenliği ve iç-işlerine müdahale etmeme öncelikleri sosyalleşen açısından sosyalleşme sürecinin egemenlik haklarının aşınması anlamında zarara dönüşmesinin, hele de Batı-tipi ve dönüştürücü sosyalleşme düşünüldüğünde, önüne geçmektedir. Bu zarara dönüşmemenin mahiyetiyse, sosyalleşenin, üye devletlerin güç ve varsa hegemonik ilişki mücadelelerinden bağımsız olarak, pasif alıcı değil, aktif katılımcı hüviyetiyle ilişki içerisinde olmasından ileri gelmektedir. Tam da bu noktada, ŞİÖ'ye sosyalleşme ve ilgili iletişimsel süreçler, bize özne merkezli bir sosyalleşme, Batı-dışında sosyalleşilen yapılar ve bunların normatiflikleri üzerine inceleme yapma imkânı sunmakta; sosyalleşme arzusunda olanın sosyalleşme ile ne yaptığını da görme şansı vermektedir.

---

56 Benzer eleştiriler ASEAN için de vardır ve ASEAN Yolu normları - egemenlik ve müdahale-etmeme - liberal demokratik normlara karşı biçimde rejim idamesini savundukları gerekçesiyle eleştirilmektedirler. Bkz.: Ambrosio, *a.g.m.*, s. 1322.; Amitav Acharya, "Democratisation and the Prospects for Participatory Regionalism in Southeast Asia", *Third World Quarterly*, Cilt: 24, Sayı: 2, 2003.; J. Alamgir, "Against the Current: The Survival of Authoritarianism in Burma", *Pacific Affairs*, Cilt: 70, Sayı: 3, 1997.; E. Kuhonta, "Walking a Tightrope: Democracy Versus Sovereignty in ASEAN's Illiberal Peace", *The Pacific Review*, Cilt: 19, Sayı: 3, 2006.

57 Aris, *a.g.m.*, 2009a, s. 452.

3. Türkiye'nin Etken Sosyalleşme ve Batı-dışı Normatiflik Arayışı: ŞİÖ Üyelikliğini Tartışmak

Türkiye'nin önce NATO ardından AB ile ilişkileri, ülkenin, Batı uluslararası siyasi, ekonomik ve güvenlik düzenine ve sosyal ortamına sosyalleştirilmesinin tarihsel gelişimine; tarihsel olarak uygarlaşma/Batı merkezli iç politika ve dış politika eğilimleri de ülkenin Batı normatifliğine (normlarına ve değerlerine) sosyalleşme gönüllülüğü ve istekliliğine denk gelmektedir. Türkiye'nin Batı sosyal ortamlarına sosyalleşme süreci sorunsuz olmasa da yakın geçmişe kadar istikrarlı bir ivme ile devam etmiş, ülke özellikle güvenlik alanında, Batı uluslararası düzeninin mutlak bir parçası hâline gelirken, AB ile ilişkiler çerçevesinde pek çok liberal demokrasi normunu içselleştirmiştir. Buna karşın, 2011 yılını takip eden süreçte, Türkiye'nin özellikle AB, 2016 başarısız darbe girişimi sonrası ise yer yer NATO ile ilişkilerinde sıkıntılı dönemler yaşanmış, ülke ilgili sosyal ortamların normlarına uyum konusunda isteksizlik ve direnç göstermiş, bu durum, Türkiye'nin uluslararası ve bölgesel konumunu kendi tayin etme istekliliği ile birleşince de ülkenin politikalarında ve Batı ile ilişkilerinde yaşanan bir eksen kayması olarak tanımlanmıştır. Türkiye'de hükümet eliyle sık sık dile getirilen ŞİÖ'ye üyelik tam da bu eksen kayması tartışmaları dönemine denk gelmekte ve bir anlamda Türkiye'nin AB'nin edilgen sosyalleştiriciliğine ve ülkenin rejim ve ulusal güvenliğini tehdit eden normatifliğine alternatifini temsil etmektedir. Ülkenin, Batı ile ilişkilerinde sürdürdüğü sosyalleşme isteksizliği ve ŞİÖ özelinde Batı-dışı sosyal ortamlar ile ilişki geliştirme istekliliği, ülkenin sosyalleşme ilişkilerinde yapı'nın *edilgen* sosyalleştiriciliğine meydan okumasını ve sosyalleşen olarak *etken* bir sosyalleşme süreci yaşayabileceği yeni sosyal ortamlar arayışını temsil ederken, normatiflik anlamında yine ülkenin rejiminin güvenliğini tesis edecek, onu sekteye uğratmayacak normatiflik alternatifini arayışına denk gelmektedir. Öyle ki bahsi geçen süreçte yaşanan örneğin Gezi olayları, FETÖ/PDY operasyonları ve son olarak 15 Temmuz darbe girişimine yönelik hükümetin politikalarını, demokrasi ve insan hakları ihlallerine atıfla eleştiren AB'ye karşı Türkiye'nin sosyalleşmeden daha da kaçınıcı tavrı, ŞİÖ'nün hükümet lehine rejim güvenliğinin tesisini önceleyen normlarıyla birlikte düşünüldüğünde, hükümette mevcut alternatif ve Batı-dışı normatiflikler arayışını ve ŞİÖ'nün gündeme gelişini daha anlamlı hâle gelmektedir.

3.1. Türkiye'nin Etken Sosyalleşme Uğraşları ve ŞİÖ'nün Yeri ve Anlamı

NATO ve AB üyelik süreçleri, Türkiye açısından yapıya sosyalleşme ilişkisinin en belirgin olduğu örnekler olmakla birlikte özellikle AB üyelik süreci, ülkenin kendini mutlak edilgen bir konumda bulduğu ve ülke açısından sonuçları en somut sosyalleşme süreci olmuştur. Yine aynı süreç, ülkenin refleksif bir tavırla etken sosyalleşme ve alternatif normatiflik arayışlarının da güdüleyicisi olmuştur. Buna göre, uzun yıllardır süren ve 2005 yılında resmi adaylık statüsünün 'kazanılmasıyla' devam eden AB'ye üyelik müzakereleri iç politikada devlet-toplum ilişkilerinin, dış politikada da belirli tarihsel düşmanlık ve tehdit ilişkilerinin çoğunca hükümetlerin kendi isteklilikleri dışında yeniden tanımlanmak istendiği, ancak yer yer hükümetlerin bu süreci iktidar ilişkilerini lehlerine çevirme imkânı olarak gördükleri bir süreç olmuştur. Avrupalılaşıma olarak da adlandırılan bu sosyalleşme süreci, Türkiye'nin tarihsel uygarlaşma/Batılılaşma misyonunun parçası olarak tanımlanmakta birlikte, sıklıkla gerek hükümetler gerekse kamuoyu açısından tarihsel kurumlara, devlet-toplum ilişkilerine ve yönetim üzerindeki bürokratik ve askeri vesayete yüklenen teyit edici ve olumlu anlamların kamuoyundaki ulus-devlet refleksini güçlendirmek pahasına değiştirilmesiyle sonuçlanmıştır. Özellikle 2010'lara kadar büyük kamuoyu desteğiyle görece ümitvar bir ortamda yürüyen Türkiye'nin AB norm ve prensiplerine uyum süreci, 2011 ve sonrası dönemde, özellikle de 15 Temmuz sonrası süreçte karşılıklı olarak askıya alınma aşamasına gelmiştir.

Üyelğe ilişkin müktesebat ve teknik süreçlerdeki aksaklıklar ile gündelik politika kaynaklı gelgitleri dışarıda bırakır şekilde ve genel bir tahlille AB açısından bu 'uzaklaşmanın' (ya da sosyalleştirme isteksizliğinin) temel sebebi, Türkiye'nin, AB norm ve prensiplerine uyum konusunda isteksiz olduğu –bir diğer ifadeyle demokratikleşme anlamında gerekli adımları atmayıp aksi yönde ve anti-demokratik nitelikli uygulamalara başvurduğu– yönündeki kanıdır. Benzer bir zeminde, Türkiye açısından gözlemlenebilen başlıca sebeplerse; (i) ülke kamuoyunda mevcut, AB'nin 'Türkiye'yi dâhil etme' istekliliği konusundaki olumsuz algı, (ii) uluslararası politikada izlenen ve belirli bir dönem için fazlaca olumlu dönüt alınarak ülkenin AB'ye

ihtiyacını sorgulattıran pro-aktif ve çok yönlü dış politikaya olan güven -ki bu ülkenin alternatif coğrafyalara açıldığı ve bölgesel ve kültürel aidiyet konusunda yeniden tanımlama uğraşlarının sıkça yapıldığı bir dönemdir-, (iii) ülke kamuoyunda ve hükümet nezdinde AB'nin, Gezi parkı protestoları döneminde olduğu gibi "Kürt Açılımı" sürecinin başarısızlıkla sonuçlandığı ve PKK'nın özyönetim iddiasıyla savaşı şehirlere taşıdığı bir dönemde ülkede 'terörle mücadele' kapsamında yürütülen operasyonlara ilişkin eleştirileriyle ülkenin iç işlerine 'fazlaca' ve 'haksız yere' karıştığı ve ülkenin terörle mücadelesine zarar verdiği yönündeki rahatsızlık ve son olarak (iv) AB'nin 15 Temmuz darbe girişimini eleştirmek, meşru hükümetin yanında olduğunu deklare etmek ve girişimin başarısızlığı sonrasında hükümetin darbe ve darbecilerle mücadelesine destek göstermek konusundaki eksikliği ile bu 'mücadeleyi' hedef alır şekilde, AB tarafından gelen insan hakları ihlâli eleştirileridir. Tüm bunlar, zaman içerisinde kendini farklı reflekslerle göstererek, Türkiye'nin AB'ye sosyalleşme istekliliğini, en azından kısa vade için, iyice azaltmış, dahası ülkenin ŞİÖ'ye söylemsel düzeyde yakınlaşmasını anlamlı kılar şekilde, Türkiye'nin mevcut sistemini değiştirmesini gerekli kılmayacak ve dahası onu haklı çıkartacak alternatif sosyalleşme ve normatiflikler arayışına girmesiyle sonuçlanmıştır. Buna göre, Türkiye'nin, ŞİÖ ile ilişkilerini ilerletme ve örgüte katılımı tartışmaya açtığı dönemler, yine ülkenin AB ile ilişkilerinde sıkıntı yaşadığı dönemlere denk gelmekte, ancak muhtemel ŞİÖ üyeliği tartışmaları AB'ye bir karşı koz olmanın, özellikle de normatif zemini düşünüldüğünde, ötesinde anlam ifade etmekte; AB'nin edilgen sosyalleştirme anlayışına direnci temsil etmektedir.

Türkiye'nin ŞİÖ'ye üyeliğine ilişkin ilk girişim, dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2005 yılında Rusya'ya yapmış olduğu ziyarette ortaya çıkmış, Başbakan, ŞİÖ'ye üyelik talebini Rusya lideri Vladimir Putin'e iletmiştir.⁵⁸ Benzer bir talep, bu ziyaretten bir ay kadar sonra dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül tarafından Çin Başbakanı Wen Jiabao'ya iletilmiştir.⁵⁹ Rusya ilgili talebi,

58 "Türkiye, Şanghay İşbirliği Örgütü'ne girmek istiyor", *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/turkiye-sanghay-isbirligi-orgutu-ne-girmek-istiyor-288508>, (Erişim Tarihi: 15.08.2017).

59 Erkin Ekrem, "Türkiye'nin Şanghay İşbirliği Örgütü Üyeliği", *SDE*, <http://www.sde.org.tr/tr/author-detail/turkiyenin-sanghay-isbirligi-orgutu-uyelig/1107>, (Erişim Tarihi: 15.08.2017).

Kazakistan ile birlikte, olumlu karşılarken⁶⁰ Çin o dönem için, yazında ifade edildiği şekliyle, Türkiye'nin Orta Asya'da etkin bir güç olma *istekliliği* ve yine Türkiye'nin Doğu Türkistan sorununa müdahale etme ihtimâli sebebiyle olumsuz yaklaşmıştır.⁶¹ Türkiye-ŞİÖ ilişkilerinin hız kazandığı asıl dönem, Türkiye'nin ŞİÖ'ye *Diyalog Ortağı* statüsü için başvuru yaptığı ve Türkiye'nin eksen kayması yaşadığına ilişkin tartışmaların başladığı 2011 yılına denk gelmektedir.⁶² O dönem itibariyle Türkiye, ŞİÖ ile başta bölgesel güvenlik olmak üzere, terörle mücadele, uyuşturucu kaçakçılığı ve organize suçların önlenmesi konuları ile ekonomik ve kültürel alanlarda iş birliği zeminini güçlendirmeye uğraşırken, AB ile ilişkilerde, özellikle Kıbrıs konusunda ve yeni fasılların açılmaması noktasında sıkıntılar boy göstermektedir. Hükümetin, muhalefet tarafından 'AB'yi dışladığı ve boşladığı' eleştirilerine maruz kaldığı bu dönemde, Erdoğan'ın, ŞİÖ'ye ilişkin 25 Temmuz 2012 tarihli ve Putin ile aralarında geçen bir diyalogo şöylece aktardığı şu anlatısı manidardır:

“...dedim ki zaman zaman bize takılıyorsun. AB'de ne işin var diyorsun. O zaman ben de şimdi size takılayım. Hadi gelin bizi Şangay Beşlisi'ne dâhil edin, biz de AB'yi gözden geçirelim. Mesajı ben devamlı veriyorum oraya. Başka arayışlara bizi götüreceksiniz diyorum.”⁶³

Aynı yılın Kasım ayında, bu kez Almanya Gezisi dönüşünde vermiş olduğu mülakatta, AB üyeliğine ilişkin olarak “*Türkiye 50 yıldır kapıda bekletiliyor. Bu elbette sonsuza dek böyle gitmez. Bir noktada artık AB,*

60 “Türkiye, Şanghay İşbirliği Örgütü'ne girmek istiyor”, *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/turkiye-sanghay-isbirligi-orgutu-ne-girmek-istiyor-288508>, (Erişim Tarihi: 15.08.2017).

61 *Aynı yer*. Erkin Ekrem, “Türkiye'nin Şanghay İşbirliği Örgütü Üyeliği”, <http://www.sde.org.tr/tr/authordetail/-turkiyenin-sanghay-isbirligi-orgutu-uyeligi/1107>, (Erişim Tarihi: 15.08.2017).

62 T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Şanghay İşbirliği Örgütü”, <http://www.mfa.gov.tr/sanghay-isbirligi-orgutu.tr.mfa>, (Erişim Tarihi: 15.08.2017). Ayrıca gerek Batılı medya gerekse ülke içerisindeki muhalefet çevreleri eksen kaymasını, ŞİÖ ile ilişkilerin geliştirilmesinden ziyade sıklıkla Türkiye'nin BM Güvenlik Konseyi'nde İran'a uygulanacak yaptırımlar oylamasında ret oyu kullanması, Gazzeli Müslümanlara ve Hamas'a yakın ilgi göstermesi ve Mavi Marmara sonrasında Türkiye-İsrail ilişkilerinin seyrinin değişmesi ve Türkiye'nin AB üyelik sürecini yavaşlatması, isteksizlik göstermesi üzerinden okumuşlardır. İlgili tartışma için bkz.: Şaban Kardaş, “Türk Dış Politikasında Eksen Kayması mı?”, *Akademik Orta Doğu*, Cilt: 5, Sayı: 2, 2011, s. 28.; Cengiz Çandar, “Türk Dış Politikasında ‘Eksen’ Tartışmaları: Çok Kutuplu Dünya İçin Yeni Bir Vizyon”, *SETA Analiz*, Cilt: 16, 2010, s. 4.

63 “Bizi de Şangay Beşlisi'ne alın”, *Milliyet*, <http://www.milliyet.com.tr/bizi-de-sangay-beslisi-ne-alin--siyaset-1571936/>, (Erişim Tarihi: 16.08.2017).

Türkiye'yi kaybetme noktasına gelebilir"⁶⁴ dedikten sonra, ŞİÖ üyelik meselesine de yeniden değinen Başbakan Erdoğan, Rusya devlet başkanı Vladimir Putin'e söylediklerini aşağıdaki şekilde aktarmıştır:

*"Putin'e yaptığım espride de ben bunu ima ettim. Kamuoyu önünde de anlatmıştım bunu. 'Niye AB'ye giriyorsunuz' diye bana takıldığında, ben de kendisine esprili bir cevapla 'Siz Şanghay Beşlisi'ne alın, biz de çikalım' karşılığını vermişim"*⁶⁵

Başbakan Erdoğan, Putin ile görüşmesine 2013 Ocak ayında verdiği bir başka mülakatta da değinmiş, AB'nin Türkiye'yi Müslüman olduğu için almak istemediğini, mevcut üyeler arasında AB uyumunu tamamlamış görülen en az 10 ülkenin Türkiye'den bu aşamada çok geride olduğunu ve AB'nin Türkiye'yi oyaladığını ifade ettikten sonra, Rusya lideri Vladimir Putin'e, Türkiye'nin ŞİÖ'ye tam üyelik talebini ilettiğini yinelemiş ve şöyle demiştir:

*"Şimdi tabii bu böyle olumsuz bir şekilde gidince siz de ister istemez 75 milyonun bir başbakanı olarak başka arayışlar içeresine de giriyorsunuz. Onun için geçenlerde Sayın Putin'e onu söyledim, 'bizi Şangay Beşlisi içine alın' dedim. Alın bizi Şangay Beşlisi içine biz de Avrupa Birliği'ne 'allahaismarladık' diyelim, ayrılalım oradan. Bu kadar oyalamanın ne anlamı var?"*⁶⁶

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın, ŞİÖ'ye sosyalleşme istekliliğini açıkça ifade ettiği "...alın bizi Şangay Beşlisi içine biz de AB'ne 'allahaismarladık' diyelim" açıklamasının ardından Türkiye-ŞİÖ ilişkileri daha da ivme kazanmış ve 26 Nisan 2013 tarihinde Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ile ŞİÖ Genel Sekreteri Dmitry Mezentsev tarafından imzalanan mutabakat zaptı ile Türkiye resmî olarak "Diyalog Ortağı" statüsüne ulaşmıştır.

64 "Azimim sürüyor, umudum azalıyor", *Habertürk*, <http://www.haberturk.com/gundem/haber/790679-azmim-suruyor-umudum-azaliyor>, (Erişim Tarihi: 09.09.2017).

65 Aynı yer.

66 "Erdoğan'dan flaş AP açıklaması: Oylamanın kıymeti yok", *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/erdogandan-flas-ap-aciklamasi-40285800>, (Erişim Tarihi: 25.09.2017).

Türkiye'nin, AB'ye sosyalleşme isteksizliği ve ŞİÖ'ye sosyalleşme istekliliğine ilişkin zemin, 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında daha da güç kazanmıştır. Hükümetin darbe ve darbecilere karşı yürüttüğü ve yüz bini aşan sayıda askerî personel, emniyet personeli, adli personel ve kamu görevlisinin görevine son verildiği ve darbecilerle iş birliği içerisinde görülen pek çok gazeteci, işadamı ve sair sivilin tutuklandığı bir ortamda, hükümet açısından Türkiye'nin darbecilerle mücadele uğraşlarına zarar verir bir şekilde AB'den gelen eleştiriler ve yine darbeye karışmış kişilerin ülkeye teslimi konusunda AB'nin iş birliğinden kaçınışı, Türkiye açısından, AB'ye sosyalleşme isteksizliğini söylemsel zeminde ve yasal düzenlenmelerde iyice görünür kılmıştır. Bu süreçte, özellikle Avrupa Parlamentosu'nun 24 Kasım 2016 tarihinde gerçekleştirdiği oylama sonucunda Türkiye'nin AB ile sürdürdüğü müzakerelerin geçici olarak dondurulması tavsiyesi⁶⁷ bu kapsamdaki en yıkıcı gelişme olmuştur.

Bu süreci, Türkiye'nin ŞİÖ'ye tam üyelik talebinin hem başbakan hem de cumhurbaşkanı eliyle yeniden gündeme getirilmesi izlemiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, AB'nin Türkiye ile müzakereleri durdurmayı plânladı bir dönemde, Batı'ya yönelik kullandığı “Türkiye için hiçbir zaman hayırlı rüya görmediler. Pek görmeye de niyetleri yok” ifadesi sonrasında ŞİÖ'ye tam üyelik istekliliğini şöylece yinelemiştir:

“Mesele şu; Türkiye bir defa kendini rahat hissetmeli. Benim için varsa, yoksa Avrupa Birliği' dememeli. Benim kanaatim bu. Yani, bazıları eleştiriyor olabilir ama ben de kendi kanaatimi söylüyorum. Mesela, Şanghay Beşlisi içerisinde Türkiye niye olmasın? diyorum. Bunu Sayın Putin'e olsun, Nazarbayev'e olsun, şu anda Şanghay Beşlisi'nin içerisinde olanlara da söyledim. Başlangıçta beş ülkenin kurduğu Şanghay İşbirliği Örgütü'ne daha sonra Özbekistan, Pakistan, Hindistan gibi ülkeler de dâhil oldu. İran da girmek istiyor. Sayın Putin, bunu değerlendiriyoruz gibi bir ifade de kullandı. Temenni ederim ki orada olumlu bir gelişme olması halinde, yani Türkiye'nin Şanghay Beşlisi içerisinde yer alması, bu

67 “AP'deki kritik oylama bitti! İşte Türkiye kararı”, *Milliyet*, <http://www.milliyet.com.tr/ap-de-sonucu-belli-turkiye-dunya-2350271/>, (Erişim Tarihi: 09.09.2017).

konuda çok daha rahat hareket etmesini sağlayacaktır diye düşünüyorum.”⁶⁸

Aynı dönemde, Başbakan Binali Yıldırım’ın, “*bu kararın [Avrupa Parlamentosu tavsiyesi] bizim açımızdan hiçbir önemi yok. Avrupa Birliği ile ilişkiler, zaten de öyle aman aman, çok sıkı fıkı ilişkiler değil, ite kaka giden, kerhen yürüyen bir ilişkidir”* şeklindeki tanımlamasını⁶⁹ Türkiye’nin ŞİÖ’ye üyelik tartışmalarına ilişkin şu ifadeler takip etmiştir:

“Bu bir tehdit değil, Avrupa’ya karşı bir meydan okuma da değil. Burada karşılıklı irade var. Uzakdoğu ülkeleri, Çin, Rusya, Orta Asya ülkeleri bunlar, ilişkilerimizi hem siyasi hem ekonomik olarak geliştirmek istiyorlar; biz de geliştirmek istiyoruz. Olay bundan ibaret.”⁷⁰

Son olarak, ŞİÖ’ye katılım tartışmaları yakın dönemde bu kez Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu’nun 3 Ağustos 2017 tarihinde Çin’e gerçekleştirmiş olduğu ziyaret sonrası gündeme gelmiş, Çavuşoğlu Türkiye’nin ŞİÖ ile iş birliğini geliştirmek için kurucu üye Çin dâhil örgüt üyeleri ile görüşmelerin sürdüğünü ve benzer bir ilişki geliştirmenin, ASEAN ile de inşa edilmeye çalışıldığını ifade etmiştir.⁷¹ Ülkenin ŞİÖ ile ilişkilerinde yaşanan bu sosyalleşme istekliliğini, yakın bir tarihte, ülkenin AB’ye edilgen biçimde sosyalleşme isteksizliğini ve buna direncini gösterir şekilde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın “*Türkiye’nin AB’ye ihtiyacı kalmadı*”⁷²ğı yönündeki doğrudan ifadesi takip etmiştir.⁷²

68 “Erdoğan: ‘Şanghay Beşlisi içerisinde Türkiye niye olmasın?’ diyorum”, *Sputnik*, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201611201025892702-erdogan-ab-sanghay-beslisi/>, (Erişim Tarihi: 09.09.2017).

69 “Başbakan Yıldırım: AP’nin kararının bizim için hiçbir önemi yok”, *BBC Türkçe* <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38090536>, (Erişim Tarihi: 21.09.2017). 82. İle aynı

70 Aynı yer.

71 “Çavuşoğlu, Çin’de: Tek Çin Politikası’na en büyük destek veren ülkelerden biriyiz”, *Sputnik*, <https://tr.sputniknews.com/asya/201708031029547437-cavusoglu-cin-politika-destek/>, (Erişim Tarihi: 21.09.2017).

72 Cumhurbaşkanı ilgili ifadeyi 1 Ekim 2017 tarihli TBMM yeni yasama yılı açılış konuşmasında dillendirmiştir. Bkz.: “Erdoğan, TBMM açılış konuşmasında konuştu: AB’ye ihtiyacımız kalmadı”, *Cumhuriyet*, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/835667/Erdoğan_TBMM_nin_acilis_torende_konustu_AB_ye_ihtiyacimiz_kalmadi.html, (Erişim Tarihi: 31.10.2017).

Bu noktada, 2011 yılını takip eden süreçte, Türkiye'nin AB norm ve prensiplerine uyum ve takipte gösterdiği isteksizlik ve dahası sosyalleşmeye meydan okur tavrı, eksen kayması olarak tanımlansın tanımlanmasın, AB'ye sosyalleşme sürecinden duyulan rahatsızlık sonucudur ve bu zeminde Batı-dışı bir sosyal ortam olan ŞİÖ'ye üyelik alternatif ve edilgen olmayan bir sosyalleşme⁷³ olarak ön plâna çıkmış, dahası bu alternatiflik normatif zeminde de kendini göstermiştir. Bir sonraki kısımda bu tartışmayı daha da açacağız.

3.2. ŞİÖ'nün Normatif Alternatifliğini Kurmak

Türkiye'nin ŞİÖ'ye üyelik tartışmaları, AB özelinde edilgen sosyalleşmeye tepki ve bu minvalde, etken bir sosyalleşme arayışı kapsamında ve ülkenin Batı-dışı normatiflik arayışının bir sonucu olarak düşünülebilir. ŞİÖ nazarında, bu normatiflik zeminini, örgütün varlığının ve genişlemesinin temel dayanağı hâline gelen ve örgüt için “uluslararası ilişkilerin istikametini temsil eden” Şanghay Ruhunu oluşturmaktadır.⁷⁴ Türkiye için Şanghay Ruhunun anlamı ise, AB'ye sosyalleşme isteksizliğini ve ilgili istikameti teyit eder şekilde, kendini çok taraflılık, açıklık, birbirinin çıkarlarına saygı, diğer ülkelerin iç işlerine müdahale etmeme ve üç şer olarak anılan terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıcılıkla mücadelede üyelerin birbirlerine sunacakları destek ilkelerinde göstermektedir. AB'nin Türkiye'yi, bu ‘üç şer’ ile mücadelesinde insan hakları ihlalleri ve demokratik usullerin takip edilmemesi zemininde yaygın olarak eleştirdiği göz önüne alındığında, Şanghay Ruhunu, Türkiye için, dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun ŞİÖ Türkiye'ye resmî diyalog ortağı statüsü verdiğinde ifade ettiği üzere, “Asya halklarıyla olan kader birliğini” temsil eder hâle gelmektedir.⁷⁵ Çünkü Türkiye AB ile ilişkilerinde, edilgen sosyalleşmeden kaynaklı ve mücadele yürüttüğü konuların ülkenin ‘bekasına’ yönelik öneminden hareketle, güvende hissetmemekte; Şanghay Ruhunu ilkeleri Türkiye için ilgili normatif konforu sunuyor niteliktedir.

73 Bu konuda Türkiye'nin sosyalleşme ilişkisinde zorlamanın ve edilgenliğin olmayışına ilişkin teyit edici bir görüş için bkz.: Semih İdiz, “Are Turks Being Shanghaied”, *AL-MONITOR*, 2013, www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/04/turkey-shanghai-cooperation-nato-eu.html, (Erişim Tarihi: 20.09.2017).

74 “China welcomes SCO expansion, calls for upholding Shanghai Spirit”, *Chen Yue Xinhuanet*, news.xinhuanet.com/english/2015-07/11/c_134402081.htm, (Erişim Tarihi: 18.09.2017).

75 “Türkiye, Şangay İşbirliği Örgütü'yle diyalog ortağı”, *BBC Türkçe*, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/04/130426_sio_turkiye_anlasma, (Erişim Tarihi: 09.09.2017).

Bunu açıkça gösterir şekilde, 15 Temmuz sonrasında, Türkiye’de olağanüstü hâl ilânı altında darbe ve FETÖ ile mücadele kapsamında 100 binin üzerinde kamu mensubunun işine son verilmesini; aralarında kamu personeli yanı sıra iş adamları, öğretim üyeleri ve gazetecilerin olduğu binlerce kişinin tutuklanmasını; PKK’nın özyönetim ilânları ile ‘savaşı’ şehirlere taşınması süreciyle mücadele kapsamında, özellikle HDP üyelerine yönelik teröre destek vermek suçundan yapılan tutuklamaları hedef alan, AB’den gelen ve Türkiye’nin otoriterleştiğine ve demokrasiden uzaklaştığına yönelik eleştirilere hükümetin cevabı, Türkiye’nin “*Şangay Beşlisi ile daha çok ‘ortak değeri’ paylaştığı*” olmuştur.⁷⁶ Özellikle de rejim güvenliği ve ayrılıkçılıkla mücadele kapsamında, ŞİÖ ülkeleriyle ‘benzer kaderi paylaştığı’ düşünüldüğünde, bu yorum anlamlı olmaktadır. Sonuç itibariyle Şanghay ruhu terörizm (FETÖ) ile ve ayrılıkçılıkla (PKK) mücadelede, AB’nin aksine, ortak ve *güvenli* bir zemin sağlamaktadır.⁷⁷ Benzer bir zemin, Gezi protestoları zamanında, yine AB’den gelen ve Türkiye’nin otoriterleştiği yönündeki eleştirilere karşı oluşmuştur ve dönemin başbakanı Erdoğan Ocak 2013’te ŞİÖ’nün Türkiye için AB’ye alternatif olabileceğini ifade etmiştir.⁷⁸

Yukarıda, 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında, AB’nin tavrının Türkiye’nin AB’ye sosyalleşme isteksizliğini fazlaca etkilediğini ifade ettik. Bu anlamda, özellikle, Avrupa Parlamentosu’nun (AP), 24 Kasım 2016 tarihinde gerçekleştirdiği oylama sonucunda Türkiye’nin AB ile sürdürdüğü müzakerelerin geçici olarak dondurulması tavsiyesi⁷⁹ ve hükümetten gelen ŞİÖ’ye üyelik çağrıları da AB özelinde, Batı normatifliği ile Türkiye’nin ihtiyaç duyduğu normatif zemin arasındaki ayrılığı gözler önüne sermektedir. İlgili oylamaya ilişkin Avrupa

76 Lina Wang, “Will Turkey Join the Shanghai Cooperation Organization Instead of the EU”, *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2016/11/will-turkey-join-the-shanghai-cooperation-organization-instead-of-the-eu/>, (Erişim Tarihi: 25.09.2017).

77 Bunu teyit eder şekilde, Türkiye’nin Pekin Büyükelçisi Ali Ersoy, ŞİÖ genel sekreterleriyle 2016 Aralık ayındaki görüşmesinde ŞİÖ’nün Türkiye açısından bölgesel güvenliği ve istikrarı, terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıcılıkla mücadeleyi teminat altına almada önemli rol oynadığını belirtmiştir. Detaylı bilgi için bkz.: “Генеральный секретарь ШОС встретился с Чрезвычайным и Полномочным Послом Турецкой Республики в КНР А.М.Эрсоем”, *Shanghai Cooperation Organisation*, rus.sectsc.org/news/20161209/169994.html, (Erişim Tarihi: 25.09.2017).

78 Çağdaş Üngör, “Turkey and the Shanghai Cooperation Organization: Few Shared Values and No Common Destiny”, *Middle East Institute*, www.mei.edu/content/turkey-and-shanghai-cooperation-organization-few-shared-values-and-no-common-destiny, (Erişim Tarihi: 10.09.2017).

79 “AP’deki kritik oylama bitti! İşte Türkiye kararı”, *Milliyet*, <http://www.milliyet.com.tr/ap-de-sonucu-belli-turkiye-dunya-2350271/>, (Erişim Tarihi: 09.09.2017).

Parlamentosu'nun Türkiye Raportörü Kati Piri'nin oylamadan iki gün önceki ifadeleri, Türkiye özelinde, zemin ayrılığını gözler önüne sermektedir:

“Biz popülizm yapmıyoruz. Bu tavsiye kararını öne sürenler aşırı sağcı politikacılar değil. Avrupa Parlamentosu'nda sekiz siyasi grup var ve tümü her geçen gün Türkiye'de durumun kötüye gittiğinde hemfikir (...) Ayrıca 142 gazeteci hapse atılmışken ve 10 milletvekili tutuklanmışken, biz nasıl Türkiye hükümetiyle aynı masaya oturabilir ve AB'ye entegrasyondan bahsedebiliriz? Bu sürecin inandırıcılığı kalmadı. Bunu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları da biliyor, AB vatandaşları da (...) Artık AB'nin katılım sürecinin itibarı risk altındadır. Biz Türkiye'ye kapılarımızı kapatmalıyız demiyoruz ama Türkiye hükümetinin icraatlarıyla AB'nin üzerine kapıyı kapattığını söylüyoruz.”⁸⁰

AP'nin oylamasına ilişkin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın yapmış olduğu açıklama da benzer bir netlikte, ilişkilerin seyrine ve normatiflik beklenti ve ihtiyaçlarına ışık tutmaktadır:

“Yarın Avrupa Parlamentosu'nda bir toplantı olacak ve Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik müzakereleri için oylama yapacaklarmış. Peşinen ifade etmek isterim ki... sonuç ne çıkarsa çıksın bu oylamanın bizim nezdimizde hiçbir kıymeti harbiyesi yoktur. 15 Temmuz gecesi demokrasi ve istiklali için canlarını ortaya koymuş bir milletin iradesini hiçbir terazi tartamaz. Bu ülkenin istikrar ve istikbal mücadelesi orada ellerin havaya kalkıp inmesiyle kesintiye uğrayacak değildir. Bu millet tatlı su demokrati olmadığını, iradesine, özgürlüğüne ve onuruna sahip çıkmak için gerekirse canını feda edebileceğini 15 Temmuz gecesi tüm dünyaya ispat etmiştir. Bu oylamanın siyasi bir bağlayıcılığı olmasa da açıkçası verilmek istenen mesajı benim hazmetmem mümkün değildir.

---

80 “Türkiye'nin AB yolu: Sonun başlangıcı mı?”, *BBC Türkçe*, <http://www.bbc.com/turkce/38061153>, (Erişim Tarihi: 09.09.2017).

Avrupa Parlamentosu'nun böyle bir oylamaya gitmeye tevessül etmesi dahi terör örgütlerine kol kanat gerdiğinin, onların yanında saf tuttuğunun ifadesidir.”⁸¹

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, AP'nin normatif eleştirilerine yönelik eleştirisi ile Şanghay Ruhu normlarının Türkiye'nin beklenti içerisinde olduğu normatiflik arasındaki paralellik açıkça görülmektedir. Bu paralelliği teyit eder şekilde, bu oylama öncesinde ve AB ile yaşanan gerginliğin had safhaya çıktığı bir dönemde Cumhurbaşkanı Erdoğan, ŞİÖ tam üyeliğini tekrar ve güçlü bir şekilde gündeme getirmiş, Kasım ayında iki ŞİÖ üyesi Pakistan'a ve Özbekistan'a ziyaretleri sonrasında 'terörle' ve 'ayrılıkçılıkla mücadele' kapsamında yaptığı “*Türkiye'nin Şanghay Beşlisi içinde yer alması, çok rahat hareket etmesini sağlar*” ve “*AB, Türkiye için hiçbir zaman hayırlı rüya görmedi*” açıklamaları⁸² ile ŞİÖ'nün normatif alternatifliğini daha da görünür hâle getirmiştir. Benzer bir şekilde, Başbakan Binali Yıldırım'ın ilgili oylama sonrasında yaptığı “*Avrupa Birliği ile ilişkiler, zaten de öyle aman aman, çok sıkı fıkı ilişkiler değil, ite kaka giden, kerhen yürüyen bir ilişkidir*” ve Türkiye ve ŞİÖ üyeleri arasında ekonomik yanı sıra siyasi ilişkileri geliştirmek noktasında karşılıklı istekliliğin olduğu açıklamaları⁸³ kurulan bu alternatifliği, yani hükümetin ŞİÖ ile ne yaptığını, teyit etmektedir.

İlgili normatif alternatiflik kurgusunu görünür kılan bir diğer gelişme de ŞİÖ üyeliğine ilişkin iç politikadan yükselen ve başını Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) çektiği tepkiler oluşmuştur. Örneğin, CHP'nin dış politikadan sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Öztürk Yılmaz, “*otokratik, demokrasinin olmadığı, tek adam sisteminin hakim olduğu ülkelerin içinde bulunduğu bir oluşum*” olarak tanımladığı ŞİÖ'nün, “*Türkiye'nin dış politika yönü açısından*” sorun teşkil ettiğini ifade etmiştir.⁸⁴ Benzer şekilde, CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu,

81 “Erdoğan'dan flaş AP açıklaması: Oylamanın kıymeti yok”, *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/erdogandan-flas-ap-aciklamasi-40285800>, (Erişim Tarihi: 25.09.2017).

82 “Erdoğan: ‘Şanghay Beşlisi içerisinde Türkiye niye olmasın?’ diyorum”, *Sputnik*, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201611201025892702-erdogan-ab-sanghay-beslisi/>, (Erişim Tarihi: 09.09.2017).

83 “Başbakan Yıldırım: AP'nin kararının bizim için hiçbir önemi yok”, *BBC Türkçe*, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38090536>, (Erişim Tarihi: 21.09.2017).

84 “Şanghay 5'lisi çıkışı bir şantaj”, *Birgün*, <https://www.birgun.net/haber-detay/sanghay-5-lisi-cikisi-bir-santaj-136380.html>, (Erişim Tarihi: 09.09.2017).

bu çalışmanın alternatif normatiflik argümanını teyit eder şekilde, muhtemel ŞİÖ üyeliğine ilişkin olarak, Türkiye'nin Batı uygarlığının bir parçası olduğunu ve Avrupa'dan vazgeçemeyeceğinin altını çizerek şu açıklamada bulunmuştur:

“Dikta yönetimlerinin olduğu bir sürece Türkiye’yi mi sürükleyecekler? Bir kişi bile kalsak buna izin vermeyiz. Türkiye’yi, yönünü çevirdiği uygar dünyadan kimse alıkoyamaz. Birileri ‘biz oy çokluğuyla şunu yapacağız, bunu yapacağız’ o kadar kolay değil. Hayal peşinde koşuyorlar. Hayalleriyle ne kadar idare ederlerse etsinler.”⁸⁵

Bu çalışma, kavramsal tartışma kısmında da belirtildiği üzere, iyi norm kötü norm ayrımı yapmaktan kaçındığından, Batı normatif zemininin terkinin yine aynı zeminde tanımlandığı şekliyle otoriterleşme olarak anlaşılmasını *verili* olarak kabul etmemektedir, ancak Batı normativizmi zemininde, Türkiye'nin ŞİÖ'yü alternatif olarak görmesini, ülkenin otoriterleşmesi ve otoriter bir ülke olarak varlığının ŞİÖ prensiplerince daha rahat korunacak oluşuna referansla açıklayanların olduğunu⁸⁶ belirtmek de önemlidir. Sonuç itibariyle, ülkenin, ŞİÖ sosyalleşmesi ile ne yaptığına ilişkin bir açıklama da bu yolla getirilmektedir.

Son olarak, bu normatif alternatifliği doğru anlamak adına şu hususu netleştirmekte fayda var: Yazında, ŞİÖ'nün Türkiye açısından AB değil de NATO ile bir tutulabileceği ve ona alternatif olarak düşünülebileceği ifade edilmektedir.⁸⁷ Özellikle güvenlik yazımında, ŞİÖ'yü NATO ile rekabet içinde düşünme eğilimi her iki taraf için de fazlaca yaygındır.⁸⁸ (Merics 2017; GMF 2017). Ancak, AB Türkiye'nin

85 “Kemal Kılıçdaroğlu'ndan Şangay 5'lisi yorumu: Hayal peşinde koşuyorlar”, *Habertürk*, <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1328357-kemal-kilicdaroglundan-sangay-5lisi-yorumu-hayal-pesinde-kosuyorlar>, (Erişim Tarihi: 21.09.2017).

86 “Op/Ed: Turkey's SCO-bid – different this time?”, *AMN*, <https://mobile.almasdarnews.com/article/oped-turkeys-sco-bid-different-time/>, (Erişim Tarihi: 31.09.2017).

87 Emre Erşen, “The Shanghai Cooperation Organization: A New Alternative for Turkish Foreign Policy?”, *Middle East Institute*, <http://www.mei.edu/content/shanghai-cooperation-organization-new-alternative-turkish-foreign-policy>, (Erişim Tarihi: 31.09.2017).

88 “Turkey Looks to China for Security Cooperation Alternatives”, *GMF*, www.gmfus.org/publications/turkey-looks-china-security-cooperation-alternatives, (Erişim Tarihi: 31.09.2017);

edilgen sosyalleşmeye maruz kaldığı ve bunun da normatif Batıcılık ile birleştiği en açık örnektir; bu anlamda ŞİÖ Türkiye özelinde bölgesel güvenlik yanı sıra AB'nin edilgen kılıcı tavrına alternatif etken sosyalleşme de sunmaktadır.

Değerlendirme ve Sonuç

Türkiye'nin ŞİÖ üyelik tartışmaları, ülkenin, AB örneğinde uluslararası örgüt sosyalleştiriciliğinden kaçışını ve ona alternatif aktör merkezli bir sosyalleşme uğraşı arayışını temsil etmektedir. Türkiye'nin ŞİÖ üyelik tartışmaları, ülkenin, yine AB örneğinde, liberal demokrasi değerlerinin müdahaleciliklerinden, sınırlayıcılıklarından ve bu minvalde dilin kurulduğu şekliyle, ülkenin bekasını koruyamamasından kaçışı ve Şanghay ruhu örneğinde ise ülkenin rejiminin ve ulusal güvenliğinin normatif olarak garanti altına alınmasını temsil etmektedir. Buna karşın, bu çalışmanın sonucu, Türkiye AB üyeliği sürecini bırakıp yerine ŞİÖ'ye üyeliğini istemektedir değildir. Çalışmamızda, Türkiye'de ŞİÖ üyelik tartışmaları sürecinde kullanılan dili inceledik ve bu zeminde ŞİÖ'nün AB sosyalleşme ve normlarına alternatif olarak, mevcut hükümet eliyle nasıl inşa edildiğine ve ŞİÖ'nün mevcut sosyalleşme dinamikleri ve normatif çerçevesinin (Şanghay ruhu) bu kurucu tartışmaları sağladığı uygun zemini ele aldık. Bunu yaparken de hem yapı-merkezli sosyalleşmenin alternatifi olarak aktör merkezli sosyalleşmeye hem de Batı-dışı normatifliğin sosyalleşen aktörce nasıl kullanıldığını incelemiş olduk.

Bu minvalde, özellikle kuramsal anlamda, Charlotte Epstein'in yapı-merkezli sosyalleşme eleştirilerini ve yine yazındaki sosyalleşmenin sosyalleşen açılarından sonuçlarının göz ardı edildiği yönündeki eleştirilerini teyit etmiş olduk. Epstein'in eleştirilerinden hareketle, Türkiye'nin AB sosyalleşmesi sürecinde varılan noktada da görüldüğü üzere, AB normlarına sosyalleşme özellikle hükümet açısından bir ilerleme olarak görülmemektedir. Bunu, yalnızca 'hükümetin otoriterleşmesi' ile açıklamak ve yapı olarak AB'nin sosyalleşme sürecini yönetme konusunda istek, beceri ve niyeti

---

"China and the SCO: Turkey looks East for security cooperation alternatives", *MERICs*, <http://blog.merics.org/en/blog-post/2017/07/14/china-and-the-sco-turkey-looks-east-for-security-cooperation-alternatives>, (Erişim Tarihi: 31. 09.2017).

ile sürecin oluşturduğu hegemonyayı ve bundan sosyalleşenin duyacağı muhtemel rahatsızlığı açıklamanın dışında bırakmak yanlıştır. Yine, 'sosyalleştiriciden sosyalleşene' nitelikli sosyalleşme anlayışı, Türkiye'nin ŞİÖ üyelik tartışmalarını açıklamak konusunda başarısızdır; hattı zatında ilgili bakış açısı Türkiye'nin ŞİÖ'yü tartışmasını 'AB'ye karşı bir koz'a indirgemekte, özellikle ŞİÖ'nün normatif temsiliyetini ve Türkiye'nin bu temsiliyetten doğacak faydayı kullanma istekliliğini yok saymaktadır. Etken sosyalleşme anlayışı, Türkiye'nin ŞİÖ ile kurduğu ilişkide açıkça görülmektedir; aynı anlayış, etken-sosyalleşme incelemesinin önemini doğrular şekilde, Türkiye'nin etken bir sosyalleşme direnişçisi olarak AB ile kurduğu ilişkide de görülmektedir. Buradan hareketle, Türkiye'nin ŞİÖ ve AB ile ilişkilerine yapı'dan ziyade aktör merkezli bakmak, ilgili ilişkinin sosyalleşen olarak Türkiye'nin sosyalleştirici yapı olarak AB'nin uğraşlarına gösterdiği bir direnç olarak anlaşılmasının ötesine geçmeyi gerekli kılmaktadır. Çünkü, ŞİÖ merkezli normatif alternatiflik, etken sosyalleşen olarak Türkiye'nin, AB normlarına direnç ile esasında ne yapmak istediğini görünür kılmaktadır; özellikle Şanghay ruhu normları, gerek rejim ve ulusal güvenliği korumaları gerekse liberal Batıcı *hegemonya*'ya meydan okumaları sebebiyle, hükümet nazarında Türkiye'nin hem bölgesel hem de uluslararası ilişkilerinin etken olarak yeniden tanımlanması uğraşlarına imkân sunmaktadır.

Literatürdeki eleştirilerde ve yaptığımız ampirik incelemede açıkça görülmektedir ki iyi norm, kötü norm ayrımı sosyalleşme sürecini anlamayı zorlaştırmaktadır. Sosyalleşme sürecinde asıl olan, sonuçları birilerinin nazarında 'iyi' ya da 'kötü' olsun değer yüklü normatif anlamlandırmaların ve bunların kurumsallaşmış hâli olan normların yapıyı, aktörü ve davranışı (eylemi) nasıl etkilediğini ortaya koymaktır. Batı-dışı normatifliklerin yaygın olarak 'kötü' şeklinde addolunmaları, fazlaca eleştirilen 'liberal Batıcı epistemik hegemonya'nın gerçekliğinin ve etkinliğinin habercisidir; yazında sosyalleşenin 'iyi' (good) olanı öğrenmeye ihtiyaç duyduğu ön kabulüyle ona 'çocuk muamelesi' yapılması uygulamaları da yine aynı gerçeklik ve etkinliğin sonucudur. İlgili ön kabulün reddi, Türkiye'nin ŞİÖ'ye etken sosyalleşme tavrını ve bu kapsamda ŞİÖ'nün normatif olarak meşruiyetinin kurulmasını ön yargısız olarak anlamamızı sağlamaktadır. AB normlarına yüklenen olumsuz anlam ve sosyalleşmeye gösterilen direncin hükümet elinde kullanımındaki

anlamı da bu bakış açısıyla daha anlamlı görülmektedir. Diğer türlü bir bakış açısı, yaygın olarak yapıldığı şekliyle hem AB normlarına direncin hem de ŞİÖ normlarının yani Batı-dışı normatifliğin ‘otoriter norm savunuculuğu’na indirgenmesiyle sonuçlanırdı; yani sürecin aktör açısından anlamı görünmez kılınırdı.

Türkiye ve hükümet için ŞİÖ normatif olarak AB normlarını benimsemekten daha korunaklı bir ilişki alanı sağlamıştır. ŞİÖ’nün üye devletlere toprak bütünlükleri ile rejim güvenliklerini hem terörizm ve ayrılıkçılıktan hem de Renkli Devrimler örneğinde olduğu gibi (Batı kaynaklı) *dış müdahale*lerden koruma imkânı sunması gibi Türkiye için de hükümet anlatısında terörizmden (FETÖ), ayrılıkçılıktan (PKK) ve dış müdahalelerden (Gezi olayları) korunmayı temsil etmektedir. AB’nin Türkiye hükümetine yönelik gerek Gezi olaylarında, gerek 2014 sonrasında FETÖ/PDY ve özyönetim ilanı sonrası PKK ile mücadelesinde, gerekse 15 Temmuz sonrasında darbecilerle mücadelesinde yoğun eleştirilerde bulunması ve ŞİÖ’nün tüm bu bireysel örnek olaylarda hükümetin politikalarını meşrulaştıracak normatif çerçeveler sunması ve barındırıyor olması, ilgili temsiliyeti ve alternatifliği kendiliğinden kurmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye için muhtemel ŞİÖ üyelik süreci, AB’de olduğunun aksine, *zarara dönüşmemektedir* ve ŞİÖ, üyelik tartışmalarında da görüldüğü üzere, Türkiye için hem Batı *normatifliğine* hem de *sosyalleştiriciliğine* alternatif ve *yararlı* bir Batı-dışı *sosyal ortamı* temsil etmektedir.

Mevcut sürecin henüz diyalog ortaklığına kadar gelmiş olması ve kurumsal ilişkilerin sınırlı olması sebebiyle,⁸⁹ bu çalışma, Türkiye’nin ŞİÖ ile ilişkilerinde veriye erişim konusunda sınırlılık yaşamıştır.

89 Türkiye’nin muhtemel üyeliğine ilişkin farklı görüşler mevcuttur ancak genel itibarıyla olumlu yaklaşım vardır. Ancak bu üyeliğin Türkiye açısından Batı ile ilişkileri yani Batı uluslararası ve normatif düzeninden daha fazla uzaklaşmayı gerekli kıldığını, muhtemel üyeliğe verilen tepkilerden görmek mümkün. Üye ülkelerden çeşitli yetkililerin Türkiye’nin üyelik yorumları için bkz.: “Çin: Türkiye, Şanghay İşbirliği Örgütü’ne üyelik başvurusu yaparsa değerlendiririz”, *BBC Türkçe*, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38051010>, (Erişim Tarihi: 09.09.2017).; “Erdoğan-Nazarbayev ortak basın toplantısı”, *Habertürk*, <http://www.haberturk.com/yerel-haberler/haber/9113859-erdogan-nazarbayev-ortak-basin-toplantisi>, (Erişim Tarihi: 21.09.2017).; “Jirinovski: Türkiye ŞİÖ’ye bir an önce üye yapılmalı”, *Sputnik*, <https://tr.sputniknews.com/rusya/201706101028837129-turkiye-sio-jirinovski/>, (Erişim Tarihi: 21.09.2017).; “Kırgızistan’dan ‘Şanghay’ açıklaması: Türkiye’nin kararı doğru”, *Yeni Şafak*, <http://www.yenisafak.com/dunya/kirgizistandan-sanghay-aciklamasi-turkiyenin-karari-dogru-2568158>, (Erişim Tarihi: 09.09.2017).

Bu sebeple, çalışmanın başlığında da vurgulandığı üzere ve verinin erişilebilir olduğu 'muhtemel ŞİÖ üyeliğinin tartışılması' sürecine odaklanılmış ve bu tartışmada sosyalleşme ve normatiflik zeminde, ŞİÖ alternatifliğinin nasıl inşa edildiğine ve bunun özellikle bu süreci yürüten hükümet için ne anlam ifade ettiğine odaklanılmıştır. Muhtemel üyelik sürecinin diyalog ortaklığından öteye taşınması durumunda yürütülecek uyum süreci hem etken sosyalleşmenin hem de alternatif normatifliğin işleyişini ve Türkiye hükümetinin ŞİÖ ile ne yapmayı amaçladığını daha görünür kılacaktır.

KAYNAKÇA

“AP’deki kritik oylama bitti! İşte Türkiye kararı”, *Milliyet*, <http://www.milliyet.com.tr/ap-de-sonucu-belli-turkiye-dunya-2350271/>, (Erişim Tarihi: 09.09.2017).

“Azmim sürüyor, umudum azalıyor”, *Habertürk*, <http://www.haberturk.com/gundem/haber/790679-azmim-suruyor-umudum-azaliyor>, (Erişim Tarihi: 09.09. 2017).

“Başbakan Yıldırım: AP’nin kararının bizim için hiçbir önemi yok”, *BBC Türkçe*, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38090536>, (Erişim Tarihi: 21.09.2017).

“Bizi de Şangay Beşlisi’ne alın”, *Milliyet*, <http://www.milliyet.com.tr/bizi-de-sangay-beslisi-ne-alin--siyaset-1571936/>, (Erişim Tarihi: 16.08.2017).

“China and the SCO: Turkey looks East for security cooperation alternatives”, *MERICCS*, <http://blog.merics.org/en/blog-post/2017/07/14/china-and-the-sco-turkey-looks-east-for-security-cooperation-alternatives>, (Erişim Tarihi: 31. 09.2017).

“Çavuşoğlu, Çin’de: Tek Çin Politikası’na en büyük destek veren ülkelerden biriyiz”, *Sputnik*, <https://tr.sputniknews.com/asya/201708031029547437-cavusoglu-cin-politika-destek/>, (Erişim Tarihi: 21.09.2017).

“Çin: Türkiye, Şanghay İşbirliği Örgütü’ne üyelik başvurusu yaparsa değerlendiririz”, *BBC Türkçe*, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38051010>, (Erişim Tarihi: 09.09.2017).

“Erdoğan-Nazarbayev ortak basın toplantısı”, *Habertürk*, <http://www.haberturk.com/yerel-haberler/haber/9113859-erdogan-nazarbayev-ortak-basin-toplantisi>, (Erişim Tarihi: 21.09.2017).

“Erdoğan’dan flaş AP açıklaması: Oylamanın kıymeti yok”, *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/erdogandan-flas-ap-aciklamasi-40285800>, (Erişim Tarihi: 25.09.2017).

“Erdoğan, TBMM açılış konuşmasında konuştu: AB’ye ihtiyacımız kalmadı”, *Cumhuriyet*, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/835667/Erdogan_TBMM_nin_acilis_torende_konustu_AB_ye_ihtiyacimiz_kalmadi.html, (Erişim Tarihi: 31.10.2017).

“Erdoğan: ‘Şanghay Beşlisi içerisinde Türkiye niye olmasın?’ diyorum”, *Sputnik*, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201611201025892702-erdogan-ab-sanghay-beslisi/>, (Erişim Tarihi: 09.09.2017).

“Jirinovski: Türkiye ŞİÖ’ye bir an önce üye yapılmalı”, *Sputnik*, <https://tr.sputniknews.com/rusya/201706101028837129-turkiye-sio-jirinovski/>, (Erişim Tarihi: 21.09.2017).

“Kemal Kılıçdaroğlu’ndan Şangay 5’lisi yorumu: Hayal peşinde koşuyorlar”, *Habertürk*, <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1328357-kemal-kilicdaroglundan-sangay-5lisi-yorumu-hayal-pesinde-kosuyorlar>, (Erişim Tarihi: 21.09.2017).

“Kırgızistan’dan ‘Şanghay’ açıklaması: Türkiye’nin kararı doğru”, *Yeni Şafak*, <http://www.yenisafak.com/dunya/kirgizistandan-sanghay-aciklamasi-turkiyenin-karari-dogru-2568158>, (Erişim Tarihi: 09.09.2017).

“Op/Ed: Turkey’s SCO-bid – different this time?”, *AMN*, <https://mobile.almasdarnews.com/article/oped-turkeys-sco-bid-different-time/>, (Erişim Tarihi: 31.09.2017).

“Şangay Beşlisi’ne alın AB’yi unatalım”, *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/sangay-beslisine-alin-abyi-unatalim-22448548>, (Erişim Tarihi: 20.08. 2017).

“Şanghay 5’lisi çıkışı bir şantaj”, *BİRGÜN*, <https://www.birgun.net/haber-detay/sanghay-5-lisi-cikisi-bir-santaj-136380.html>, (Erişim Tarihi: 09.09.2017).

“Turkey Looks to China for Security Cooperation Alternatives”, *GMF*, www.gmfus.org/publications/turkey-looks-china-security-cooperation-alternatives, (Erişim Tarihi: 31.09.2017).

“Türkiye, Şangay İşbirliği Örgütü’yle diyalog ortağı”, *BBC Türkçe*, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/04/130426_sio_turkiye_anlasma, (Erişim Tarihi: 09.09.2017).

“Türkiye’nin AB yolu: Sonun başlangıcı mı?”, *BBC Türkçe*, <http://www.bbc.com/turkce/38061153>, (Erişim Tarihi: 09.09.2017).

“Türkiye, Şanghay İşbirliği Örgütü’ne girmek istiyor”, *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/turkiye-sanghay-isbirligi-orgutu-ne-girmek-istiyor-288508>, (Erişim Tarihi: 15.08.2017).

“Генеральный секретарь ШОС встретился с Чрезвычайным и Полномочным Послом Турецкой Республики в КНР А.М.Эрсоем”, *Shanghai Cooperation Organisation*, rus.sectsc.org/news/20161209/169994.html, (Erişim Tarihi: 25.09.2017).

ACHARYA, Amitav, “Democratisation and the Prospects for Participatory Regionalism in Southeast Asia”, *Third World Quarterly*, Cilt: 24, Sayı: 2, 2003, s. 375-390.

ACHARYA, Amitav, “How Ideas Spread: Whose Norms Matter? Norm Localization and Institutional Change in Asian Regionalism,” *International Organization*, Cilt: 58, 2004, s. 239-275.

ACHARYA, Amitav, “Ideas, identity, and institution-building: From the ‘ASEAN way’ to the ‘Asia-Pacific way’?”, *The Pacific Review*, Cilt: 10, Sayı: 3, 1997, s. 319-346.

ALAMGIR, J, “Against the Current: The Survival of Authoritarianism in Burma”, *Pacific Affairs*, Cilt: 70, Sayı: 3, 1997, s. 333-350.

AMBROSIO, Thomas, “Catching the ‘Shanghai Spirit’: How the Shanghai Cooperation Organization Promotes Authoritarian Norms in Central Asia”, *Europe-Asia Studies*, Cilt: 60, Sayı: 8, 2008, s. 1321-1344.

ARIS, Stephen, “A new model of Asian regionalism: does the Shanghai Cooperation Organisation have more potential than ASEAN?”, *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt: 22, Sayı: 3, 2009, s. 451-467.

ARIS, Stephen, “The Shanghai Cooperation Organisation: ‘Tackling the Three Evils’. A Regional Response to Non-traditional Security Challenges or an Anti-Western Bloc?”, *Europe-Asia Studies*, Cilt: 61, Sayı: 3, 2009, s. 457-482.

ARIS, Stephen, *Eurasian Regionalism: The Shanghai Cooperation Organisation*, Palgrave, London 2011.

ARIS, Stephen-Aglaya Snetkov, “Global alternatives, regional stability and common causes: the international politics of the Shanghai Cooperation Organization and its relationship to the West”, *Eurasian Geography and Economics*, Cilt: 54, Sayı: 2, 2013, s. 202-226.

ASEAN, <http://asean.org/treaty-amity-cooperation-southeast-asia-indonesia-24-february-1976/>, (Erişim Tarihi: 31. 08. 2017).

ATKINSON, Carol, “Constructivist Implications of Material Power: Military Engagement and the Socialization of States, 1972–2000”, *International Studies Quarterly*, Cilt: 50, Sayı: 3, 2006, s. 509-537.

BA, Alice, “Who’s Socializing Whom? Complex Engagement in Sino-ASEAN Relations”, *The Pacific Review*, Cilt: 19, 2006, s. 157-179.

BAILES, Alyson J. K.-Pál Dunay, “The Shanghai Cooperation Organization as a regional security institution”, Alyson J. K. Bailes vd., der., *The Shanghai Cooperation Organization*, SIPRI Policy Paper, Sayı: 17, 2007, s. 6.

BAILES, Alyson J.K., “The Shanghai Cooperation Organization and Europe,” *China and Eurasia Forum Quarterly*, Cilt: 5, Sayı: 3: 2007, s. 13-18.

BEARCE, David H.-Stacy Bondanella, “Intergovernmental Organizations, Socialization, and Member-State Interest Convergence”, *International Organization*, Cilt: 61, Sayı: 4, 2007, s. 703-733.

BENNER, Thorstein, “Brazil as a norm entrepreneur: the ‘Responsibility While Protecting’ Initiative”, *Global Public Policy*, Institute Working Paper, 2013.

BJÖRKDAHL, Annika, “Towards a Reflexive Study of Norms, Norm Diffusion and Identity (Re)construction: The Transformative Power of the EU in the Western Balkans”, *Canterbury Law Review*, Cilt: 18, Sayı: 2, 2012, s. 79-96.

BLAKEMORE, Scott, “Chinese regionalism: China’s engagement with ASEAN and SCO”, *The Culture Mandala-The Bulletin of the Centre for East-West Cultural and Economic Studies*, Cilt: 11, Sayı: 1, 2014, s. 22-28.

CHECKEL, Jeffrey T., “International Institutions and Socialization in Europe: Introduction and Framework”, *International Organization*, Cilt: 59, Sayı: 4, 2005, s. 801-826.

COOLEY, Alexander, *The Great Games, Local Rules: The New Great Power Contest in Central Asia*, Oxford University Press, Oxford 2012.

ÇANDAR, Cengiz, “Türk Dış Politikasında “Eksen” Tartışmaları: Çok Kutuplu Dünya İçin Yeni Bir Vizyon”, *SETA Analiz*, Cilt: 16, 2010, s. 1-12.

EKREM, Erkin, “Türkiye’nin Şanghay İşbirliği Örgütü Üyeliği”, *SDE*, <http://www.sde.org.tr/tr/authordetail/-turkiyenin-sanghay-isbirligi-orgutu-uyeligi/1107>, (Erişim Tarihi: 15.08.2017).

EPSTEIN, Charlotte, “Stop Telling Us How to Behave: Socialization or Infantilization?”, *International Studies Perspectives*, Cilt: 13, 2012, s. 134-145.

ERŞEN, Emre, “The Shanghai Cooperation Organization: A New Alternative for Turkish Foreign Policy?”, *Middle East Institute*, <http://www.mei.edu/content/shanghai-cooperation-organization-new-alternative-turkish-foreign-policy>, (Erişim Tarihi: 31.09.2017).

FINNEMORE, Martha, “International Organizations as Teachers of Norms: The United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization and Science Policy”, *International Organization*, Cilt: 47, Sayı: 4, 1993, s. 565-597.

FINNEMORE, Martha-Kathryn Sikkink, “International Norm Dynamics and Political Change”, *International Organization*, Cilt: 52, 1998, s. 887-917.

FLOCKHART, Trine, “Masters and Novices’: Socialization and Social Learning through the NATO Parliamentary Assembly”, *International Relations*, Cilt: 18, 2004, s. 361-380.

FLOCKHART, Trine, *Socializing Democratic Norms: The Role of International Organizations for the Construction of Europe*, Palgrave Macmillan, New York 2005.

GHECIU, Alexandra, “Security Institutions as Agents of Socialization? NATO and the ‘New Europe’”, *International Organization*, Cilt: 59, 2005, s. 982-983.

GILLEY, Bruce, “The Spirit of Shanghai: Foreign Policy Coordination Against Democracy Movements within the Shanghai Cooperation Organization and Implications for U.S. Policy, Report by Portland State University Taskforce on US Democracy Promotion and Assistance Policies”, 2010, https://www.pdx.edu/sites/www.pdx.edu.hatfieldschool/files/media_assets/poli_sci/Bruce_Gilley_Report_Final_Shanghai.pdf, (Erişim Tarihi: 10.10.2017).

HENG, Pek Koon, “The ‘ASEAN Way’ and Regional Security Cooperation in the South China Sea”, *EUI Working Paper RSCAS*, 121, 2014, s. 1-22.

IKENBERRY, John G.-Charles A. Kupchan, “Socialization and Hegemonic Power”, *International Organization*, Cilt: 44, 1990, s. 283-315.

İDİZ, Semih, “Are Turks Being Shanghaied”, 2013, www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/04/turkey-shanghai-cooperation-nato-eu.html, (Erişim Tarihi: 20.09.2017).

KARDAŞ, Şaban, “Türk Dış Politikasında Eksen Kayması mı?”, *Akademik Orta Doğu*, Cilt:5, Sayı: 2, 2011, s. 19-42.

KELLEY, Judith, “International Actors on the Domestic Scene: Membership Conditionality and Socialization by International Institutions”, *International Organization*, Cilt: 58, Sayı: 3, 2004, s. 425-457.

KUHONTA, E., “Walking a Tightrope: Democracy Versus Sovereignty in ASEAN’s Illiberal Peace”, *The Pacific Review*, Cilt: 19, Sayı: 3, 2006, s. 337-358.

PRANTL, Jochen, “The Shanghai Cooperation Organization: Legitimacy through (Self) Legitimation?”, Dominik Zaum, der., *Legitimizing International Organizations*, Oxford University Press, Oxford 2013.

QINGXIN, Wang K., “Hegemony and Socialisation of the Mass Public: The Case of Postwar Japan’s Cooperation with the United States on China Policy”, *Review of International Studies*, Cilt: 29, 2003, s. 99-119.

ROY, Allison, “Virtual Regionalism, Regional Structures and Regime Security in Central Asia”, *Central Asian Survey*, Cilt: 27, Sayı: 2, 2008, s. 186.

SAFIULLIN, Ashkat, “The Shanghai Cooperation Organisation and Security in Post-Soviet Central Asia”, *Central European Journal of International & Security Studies*, Cilt: 4, Sayı: 2, 2010, s. 41-57.

SCHIMMELFENNIG, Frank -Ulrich Sedelmeier, *The Europeanization of Central and Eastern Europe*, Cornell University Press, Ithaca 2005;

SCHIMMELFENNIG, Frank, “Strategic Calculation and International Socialization”, *International Organization*, Cilt: 59, 2005, s. 827-860.

Shanghai Cooperation Organisation, “About SCO”, http://eng.sectsco.org/about_sco/, (Erişim Tarihi: 15.08.2017).

STEINHILPER, Elias, “From ‘the Rest’ to ‘the West’? Rights of Indigenous Peoples and the Western Bias in Norm Diffusion Research”, *International Studies Review*, Cilt: 17, 2015.

TABAK, Hüsrev, “Sosyalleşme, Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika”, Ertan Efeğil, der, *Dış Politika’da Sosyolojik Unsurların Rolü*, Gündoğan Yayınları, İstanbul, 2017, s. 175-206.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Şanhay İşbirliği Örgütü”, <http://www.mfa.gov.tr/sanghai-isbirligi-orgutu.tr.mfa>, (Erişim Tarihi: 15.08.2017).

THIES, Cameron G., “State Socialization and Structural Realism”, *Security Studies*, Cilt: 19, 2010, s. 703-714.

TOWNS, Ann, “Norms and Social Hierarchies: Understanding International Policy Diffusion From Below”, *International Organization*, Cilt: 66, Sayı: 2, 2012, s. 179-209.

ÜNGÖR, Çağdaş, “Turkey and the Shanghai Cooperation Organization: Few Shared Values and No Common Destiny”, *Middle East Institute*, www.mei.edu/content/turkey-and-shanghai-cooperation-organization-few-shared-values-and-no-common-destiny, (Erişim Tarihi: 10.09.2017).

WANG, Lina, “Will Turkey Join the Shanghai Cooperation Organization Instead of the EU”, <https://thediplomat.com/2016/11/will-turkey-join-the-shanghai-cooperation-organization-instead-of-the-eu/>, (Erişim Tarihi: 25.09.2017).

WILSON, J.L., “The legacy of the color revolutions for Russian politics and foreign policy”, *Problems of Post-Communism*, Cilt: 57, Sayı: 2, 2010, s. 21-36.

XIAOYU, Pu, “Socialization as a Two-Way Process: Emerging Powers and the Diffusion of International Norms”, *Chinese Journal of International Politics*, Cilt: 5, 2012, s. 341-367.

XINHUANET, Chen Yue, “China welcomes SCO expansion, calls for upholding Shanghai Spirit”, news.xinhuanet.com/english/2015-07/11/c_134402081.htm, (Erişim Tarihi: 18.09.2017).

ZARAKOL, Ayşe, “What made the modern world hang together: Socialization or stigmatization?”, *International Theory*, Cilt: 6, Sayı: 2, 2014, s. 311-332.

Structured Abstract

This paper is an inquiry on agent-centred socialization as an alternative to the socializations being taken as a structure-led process and on the disregard commonly shown in liberal socialization research to the possibility of normativity within non-Western social environments. In the former case, socialization research in International Relations is dominated by studies focusing on the structure's primacy in the socialization process, considering agents as passive recipients of relevant norms, roles and principles. Such a consideration has long been criticized for ignoring the possibility of the agent's active involvement and intentional choices in socialization. Building on a similar approach, this study elaborates the possibilities of shifting focus in IR research from structure to agent in socialization and of thinking of agents as active adopters of norms and roles other than passive exposees to them in socialization context. The paper moreover discusses, with reference to the latter case, the construction of non-Western normative alternatives during socialization – thus criticizes the tendency of seeing non-Western normative processes as 'bad', thus non-normative, as opposed to the goodness of the Western liberal norms. The research takes the discussions of Turkey's willingness to membership to the Shanghai Cooperation Organization (SCO) and the relevant political discourses of building it as the normative alternative of Western social environments as a case study.

The paper is organized in three sections. The first section introduces the dominant and structure-centred approaches to socialization in IR research that take the socializee as passive exposees of the process, namely hegemonic socialization and international organizations as socializing structures. According to the hegemonic socialization, it is suggested within the literature that in an international system where a hegemonic power exists, its bilateral relations will end up with the counterparts' socialization into certain roles, identities and norms. Here socialization represents the non-coercively occurring of the consolidation of power for the hegemon and sustaining of the hegemon-led international system. Secondly, international organizations are long thought as the 'teachers' of norms. Moreover, as social environments international organizations are seen as capable of making the member

states or the candidates to comply with the rules and norms of the broader group, the organization in this case. Here, the means of socialization are mostly considered as incentives, social learning and time to time conditionality. Nevertheless, taking the hegemon and international organization as the socializing structures reduces the socializees role in the process to a passive recipient of the promoted roles and norms. Yet, moreover, such a way of thinking also assume that socialization brings progress to the socialize and the socializee is in need of to be taught of what is good and appropriate to adopt. This is in fact represents the tendency of silencing the socializee. The section concludes with criticizing this attitude of writing socialization as a hegemonic process and of silencing the socializee.

The second section underlines the necessity of paying attention to non-Western norm dynamics thus of going beyond Western-centric liberal normativity considerations dominant in the literature and introduces ASEAN and SCO as two non-Western social settings with solid normative frames valuable also for analysing agent-centred socialization. Against the normativity's wide acceptance as a 'from the West to the rest' value flow process and the non-Western norm advocacy as advocacy for authoritarian norms, the section establishes that a 'from the rest to the West' value flow is also possible as seen for instance in responsibility while protecting norm and gender/sex quotas. Moreover, the section holds that norms and normativity cannot be understood in the scope of good/bad duality, norms cannot be objectively defined as good or bad – their meaning is constructed by those negotiating the them. The section, following this discussion, introduces the normative frames ASEAN and SCO introduced in organizing the relations among their member states. The frames they advocate favour local values, reject external one-way value imposition, values mutual respect and sovereign equality, and reject interventionism common in Western world order. The section also briefly introduces the SCO's actor-centrism in socialization.

The third section gives place to our case study – Turkey's membership discussion to the SCO. The paper takes SCO as an example of non-Western social environment with solid normative grounds and of agent-focused social environment rejecting hegemonic imposition

of norms and principles during socialization. The section follows a chronological order in explaining Turkey's developing relations with the SCO and observes that the SCO has been constructed by the ruling political elites in Turkey as an alternative social environment to the European Union's 'disturbing' and even threatening domination over the country and its daily politics. The EU accordingly is considered as a threat to the very national well-being and security of the country by the current government; as in issues considered as national security threats to the country including the PKK terrorism or 15 July coup-attempt, the EU is believed to turn Turkey down – even worse the EU is believed to provide shelter to both coup plotters and PKK terrorists. The SCO, at this very moment, comes to the scene as a social environment that would back Turkey in its fight against terrorism and in protecting its regime. The section makes use of political elites' discourses on EU vs SCO debates and traces the construction of SCO as a normative alternative to the EU during times of crisis.

The paper concludes with arguing that even though it is too early to declare the SCO as an alternative to the EU, it is clear that the SCO represents a normative and actor-centred alternative to Western centric socialization. The more Turkey's relations with the SCO increase the more this character of the SCO will get strong.